

Balkanlarda Abdalân Evkâfi*

Vedat Turgut**

Özet

Osmanlı Devleti'nin kurulması sürecini hızlandıran Babaî İsyanı'nın aktörleri ve temsilcilerinin, ilk Osmanlı hükümdarlarının çevresinde bulduklarına dair örnekler bolca rastlanmaktadır. Abdalân-ı Rum'un Anadolu'nun Türkleşmesine olan katkılarının Balkanların fetih sürecinde de devam ettiği anlaşılmaktadır. Esasen, misafir zümrelerinin birbirleriyle keskin sınırlarla ayrılmadıkları bilinir. Bu yüzden gazi karakterli dervişlere rastlanıldığı gibi, gazi bir ailenin derviş zümresine mensûb temsilcilerine de rastlamak mümkündür. Elinizdeki çalışma, pek çok işlevi yerine getiren zaviyeler üzerine yoğunlaşarak Abdalân zümresinin Balkanlardaki temsilcilerini tanıtmayı hedeflemektedir.

Anahtar Kelimeler: Saru Saltuk, Koyun Baba, Ali Koçi, Otman Baba, Akyazılı Baba, Balkan.

Abdalân Endowments In The Balkans

Abstract

There are many examples of the fact that the actors and representatives of the Babaî Rebellion, who accelerated the process of the establishment of the Ottoman Empire, in the vicinity of the first Ottoman rulers. It is understood that the contributions of Abdalan-ı Rum to the Turkification of Anatolia continued during the conquest of the Balkans. Essentially, it is known that guest groups were not separated each other by sharp lines. For this reason, dervishes with ghazi character are found, as well as representatives of a ghazi family who belong to the dervish group. The study aims at introducing the representatives of the Abdalan group in the Balkans, focusing on the lodges that have performed many functions.

Keywords: Saru Saltuk, Koyun Baba, Ali Koçi, Otman Baba, Akyazılı Baba, Balkan

* Merhûm Babam Bahçıvan Kemal Turgut ve abdalmeşrep ruhu ve kalp gözüyle en derûnuma bir şekilde nüfuz edebilen saygıdeğer hocam Prof. Dr. Azmi Özcan'a ithaftır. Katkılarından dolayı VAKAR'a ve Türk Dünyası Kültür Başkenti Ajansı'na teşekkür ederim.

** Doç. Dr., Bilecik Şeyh Edebali Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü, vedat.turgut@bilecik.edu.tr. (ORCID ID: 0000-0001-7552-4704)
(Makale Gönderim Tarihi: 16.06.2018; Makale Kabul Tarihi: 23.07.2018)

Giriş

Aşıkpaşazâde'nin bahsettiği “dört misafir” tayfasından birini teşkil eden “Abdalân-ı Rum” tâbiri, gaza faaliyetlerine katılmak için Anadolu'ya gelen ve “heteredoks” olarak tanımlanan tarikat mensûplarını tanımlamak için kullanılmaktadır. Onların Osmanlı Devleti'nin inkişâfında oynadıkları rollerin abartıldığını düşünenler, bu gruplardan ilk defa ve geniş bir şekilde bahseden kişinin Aşıkpaşazâde olmasını da şüpheli bulmaktadırlar. Zira müellif, eserinde ön plana çıkartarak vurguladığı kişiler ile hem düşünce olarak bir yakınlığa, hem de onların ileri gelenleriyle kan bağına sahiptir. Bununla beraber, Aşıkpaşazâde'nin verdiği bilgilerin, bazı abartılarla birlikte tarihsel bir alt yapıya sahip olduğu da muhakkaktır. Ayrıca, bu kişilerden bahseden tek kaynak da Aşıkpaşazâde tarihi değildir. Kısacası, Osmanlı Beyliği'nin kuruluşu ve gelişimini sufi çevrelere endekslemek nasıl hatalı sonuçlar doğurursa, bunları tamamen yok saymak da olanaksızdır¹.

Moğol istilası ile birlikte farklı tarikatlara mensûp şeyh ve dervişlerin, gerek emniyet açısından ve gerekse fikirlerini daha kolay bir şekilde yaymak maksadıyla Anadolu'yu kendileri için müsait bir zemin olarak gördükleri ve yerleşmek için burasını tercih ettikleri bilinmektedir. Bunlardan yüksek ve gelişmiş kültür çevresinden gelenler, genellikle şehirlere yerleşmiş ve bürokraside etkin bir rol oynamışlardır. Göçebeler arasındaki tasavvufi hayatın ise, daha çok eski Türk inanışlarındaki ozanları çağrıştıran babalar vasıtasıyla basit ve sade bir anlayış biçimiyle ve Anadolu şartlarına uygun bir halk tasavvufu şekliyle yayıldığına inanılır. Türkistan'da olduğu gibi, Anadolu'da da göçebelerin dillerini kolayca anlayabildikleri bazı derviş ve şeyhleri kendilerine önder olarak kabul edip, dini bilgilerini onlardan öğrendikleri görülmektedir. Bu şeyh ve dervişlerin zâhirî ibadetler konusuna bağlılıklarını tesbit etmek, genelde toplumdan uzak bir hayat tarzına meyilli olmaları sebebiyle pek mümkün görünmemektedir. Göçebe toplumların eğitim kurumlarından uzak oluşları, onların zâhirî ibadetleri ve ibadetlerdeki ritüelleri sözlü olarak şeyhlerinden görüp-duyarak öğrenmiş olabilecekleri sonucunu doğurur. Ağırıklı olarak Arap-Fars kültür unsurları ile desteklenen devlet yönetiminin güç kazandıkça, göçebelere karşı menfî bir bakış açısıyla yaklaşmaya başladığı görülür. Bunun en önemli sebeplerini, İbn Haldun'un “*asabiyet teorisi*” ve

¹ M. Fuad Köprülü, “Orta-Zaman Türk Hukukî Müesseseleri”, *Bellekten*, II/5-6, Ankara 1938, s./p. 53-54; A. Yaşar Ocak, *Osmanlı İmparatorluğu'nda Marjinal Sûffilik: Kalenderîler (XIV-XVII. Yüzyıllar)*, Ankara: TTK Yay., 1999, s./p. 68, 79-102, 121-123; Ocak, *Babaîler İsyanı*, İstanbul: Dergah Yay., 1996, s. 42vd; M. Turgut Akpınar, *Türk Tarihinde İslamiyet*, İstanbul: İletişim Yay., 1994, s./p. 79, Halil İnalçık, “Aşıkpaşazâde Tarihi Nasıl Okunmalıdır?”, *Söğüt'ten İstanbul'a*, Haz. Mehmed Öz-Oktay Özel, Ankara: İmge Kitabevi, 2015, s./p. 127.

vergisini toplama konusunda çok titiz olan devlet yönetiminin tebâ'asını kontrol etme çabası çerçevesinde aramak yanlış olmaz. Bundan dolayı, Devlet ve Türkmenler arasında bir gerginlik yaşandığı bilinmektedir. Sultan Sancar'a karşı Oğuz İsyanı ve Anadolu'da Keyhüsrev'e karşı Türkmen babalarının önderliğinde gerçekleşen Babailer İsyanı buna en önemli iki örnek olarak verilebilir. Bunlardan Babaîler İsyanı'nı önemli kılan sebeplerden ilkinin dini yapılanması, ikincisini ise başlarında bulunan "baba"ların sosyal ve etnik özellikleridir. Bu isyana katılanların bakiyelerinin daha sonra Osmanlı topraklarında "Abdâlan-ı Rum" ile "Bektaşî" olarak karşımıza çıkmaları ise, Osmanlıların atalarının isyanla ilgisini merak edilen konular arasına çekmektedir. Babaî hareketinin itici gücünü, Osmanlı'nın kuruluşunda da etkin bir rol oynayan Vefâîlik tarikatının teşkil ettiği düşünülür. Bu tarikat, Tacü'l-Arifin Seyyid Ebu'l-Vefâ Bağdâdî tarafından kurulmuş olup, Baba İlyas'ın şeyhi Dede Ğarkın vasıtasıyla Anadolu'ya taşınmıştır².

Dede Ğarkın'ın gerçek ismi Nu'man olup, bu ismin asil kanı işaret ettiği ve genellikle seyidler arasında yaygın olarak kullanıldığı düşünülmektedir. Batı Anadolu beyliklerinden Aydınoğulları ve Menteşeoğulları'nın atası olması kuvvetle muhtemel olan Kır Bey, yâni meşhûr ismiyle Kayır Han'ın babasının ismi de belgelerde Nu'man olarak geçmektedir. Abdâlân-ı Rûm temsilcilerinin seyidlikleri ve soylarını peygamber hanedanına dayandıran şecerelerin sahteliği tartışmaları bir yana bırakılırsa; genellikle yeşil sarık takan bu eşhasın, Hz. Ali'nin dolayısıyla Peygamberin soyundan geldiği inancına bağlılık gösterildiğine yani, toplumda böyle bir damarın bulunduğu özellikle dikkat çekmek gerekir. Şu halde Sultan II. Keyhüsrev tarafından Sadeddin Köpek'in siyasetine uygun olarak hapsedilen ve bu vaziyette ölen Kayır Han'ın ölümünün Babaî İsyanı'nın asil sebebi olarak telâkki edilmesi gerekir. İsyanın bastırılması için mücadele eden Ertokuş'un azadlısı Argunşah, Baba İlyas'ı öldürerek isyanı bitirmek istemişse de bu kendisinin de sonunu getirmiştir. Onun vakıflarının bulunduğu topraklarda sonradan Harzemşah bakiyelerinden olduğu kesin olan Horansan kökenli Hamidoğulları'nın mutasarrıf olması, Babaî İsyanı'nın uzun vadede başarıya ulaştığını ve bunun sonunda

² Köprülü, *Osmanlı Devleti'nin Kuruluşu*, Ankara: Başnur Mat., 1972, s./p. 161 vd; Köprülü, *Türk Edebiyatında İlk Mutasavvıflar*, Ankara: TTK Yay., 1984, s. 14; Haşim Şahin, *Osmanlı Devleti'nin Kuruluş Dönemi'nde Dini Zümreler (1299-1402)*, (Doktora Tezi), Marmara Üniversitesi, Türkiyat Araştırmaları Merkezi, İstanbul, 2007, s./p. 57. Velâyetnâme için bkz. Dursun Gümüšoğlu, *Tacü'l-Arifin es-Seyyid Ebu'l-Vefâ Menâkıbnâmesi, Yaşamı ve Tasavvufi Görüşleri*, İstanbul: Can Yay., 2006.

Anadolu'daki Moğol tahakkümünü sona erdiren Osmanlı barış düzeninin kurulabildiğini gösterir³.

Bundan dolayı, ilk Osmanlı hükümdarlarının yanında, tahta kılıçlarla harb eden, kaleler alan, bir avuç müridi ile binlerce düşmanı ezerek Müslümanlığı yayan "Abdâl" lakablı birçok dervişin bulunmasına şaşmamak gerekir. *Abdal Musa, Abdal Murad, Kumral Abdal* ve *Geyikli Baba Aşıkpaşazâde'nin* Rum Abdalları dediği bu zümreye mensûp kişilerden bazılarıdır. Abdal ve Baba ismini taşıyan bu dervişlere "Horasan Erenleri" de denilmektedir. Anadolu'nun fethi, halkların Müslümanlaşması ve fethedilen toprakların maddi-manevi açılardan ihya edilmesinde önemli rol oynayan bu Horasan erenleri, sadece Horasan'dan gelen dervişler anlamını taşımamakta, tasavvufi bir zümreyi de ifade etmektedir⁴.

Abdalân-ı Rûm'un Osmanlı Devleti'nin kuruluşu sırasında fetihlerdeki yardımları, Anadolu ve Balkanların İslamlaştırılmasındaki rolleri ve hanedanın meşrûiyetini tahkim ve tekviye etme hususundaki hizmetleri bilinmektedir. Bahsedilen konar-göçer İslam'ının bazı yönleri (özellikle zikirdeki ritüelleri) ile

³ Bu konuda bkz. Vedat Turgut, "Vakıf Belgeleri Işığında Umur Bey ve Lala Şahin Paşa'nın Menşei ve Osmanlılar ile İttifakına Dair", *Osmanlı Araştırmaları/The Ottoman Studies*, İstanbul 2016, s. 47, s. 1-38; Turgut, "Batı Anadolu Beylikleri'nin Menşei Meselesi", *Sosyal ve Kültürel Araştırmalar Dergisi/SKAD*, C. 2, S. 3, Sakarya 2016, s. 55-89; Turgut, "Osman Gazi'nin Kimliği Meselesi ve Cihanşümûl Bir Devlete İsmi Verilmesinin Sebepleri Üzerine", *Akademik İncelemeler Dergisi*, C. 11, S. 1, Sakarya 2016, s. 83-120; Turgut, "Hamidoğulları ve Tekeoğulları'nın Menşei ve Vakıflarına Dair", *The Journal of Turkish Studies/Türklük Bilgisi Araştırmaları Dergisi*, İstanbul 2016, s. 403-432; Turgut, "Menteşe Bey'in İsmi, Menşei ve Menteşeoğulları'nın Vakıfları Üzerine", *Osmanlı Araştırmaları*, S. 49, s. 25-55; Turgut, "Germiyanoğulları'nın Menşei, Vakıfları ve Batı Anadolu'nun Türkleşmesi Meselesi Üzerine", *Sosyal ve Kültürel Araştırmalar Dergisi/SKAD*, C. 3, S. 5, s. 1-98.

⁴ Osman Çetin, *Anadolu'da İslamiyetin Yayılması*, İstanbul: Marifet Yay., 1990, s./p. 121; Ocak, *Babailer İsyanı*, s./p. 63-64; Ocak, "Osmanlı Beyliği'nin Kuruluşunda Dervişlerin Rolü", *Osmanlı Devleti'nin Kuruluşu, Efsaneler ve Gerçekler, Tartışma/Panel Bildirileri*, (Ankara 1999), s./p. 70-71; Mustafa Ekinci, *Anadolu Aleviliğinin Tarihsel Arka Planı*, İstanbul: Beyan Yay., 2002, s./p. 30vd.; İrene Melikoff, "Anadolu Sufiliğinin Orta Asya Kökenleri", *Uyur İdik Uyardılar*, (Çev. Turan Alptekin), İstanbul: Cem Yay., 1993, s./p. 151; Melikoff, "İlk Osmanlıların Tarihsel Kökeni", *Osmanlı Beyliği (1300-1389)*, Ed. E. A. Zachariadou, İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yay., 2000, s./p. 151; Köprülü-F. Babinger, *Anadolu'da İslamiyet*, (Çev. Ragıp Hulusi), İstanbul: İnsan Yay., 2003, s./p. 89, 101vd.; Ömer Lütfi Barkan, "Osmanlı İmparatorluğu'nda Bir İskân ve Kolonizasyon Metodu Olarak Vakıflar ve Temlikler I: İstila Devirlerinin Kolonizatör Türk Dervişleri ve Zaviyeleri", *VD, II* (1942), İstanbul, 1974, s./p. 282; İ. Hakkı Uzunçarşılı, *Osmanlı Tarihi*, I, Ankara: TTK Yay., 1988, s./p. 531-532.

İslamiyet'in genel görüntüsünden farklı oluşu, bazı araştırmacıları ilk Osmanlıların "gaza ile alâkası olmayan bir yağmacı topluluk olduğu" görüşüne kadar götürmüştür. Buna karşın, konar-göçerlerin İslamî anlayışının bahsedilen özellikleri, Sünni âlimler tarafından da bilinmekte olup, çoğu zaman "baba"ların kerâmetleri saygıyla karşılanmıştır. Kafadar, erken Osmanlı adetlerinin çoğunun "doğru inanışlara" aykırı düşebileceği gerçeğinin, ilk Osmanlıların İslam'a bağlılıklarının çok gevşek olduğunu ya da gaza misyonunu benimsemeyecek kadar içtenlikli olmamalarını gerektirmeyeceğini belirtmektedir. Gaza ananesi, sadece "doğru İslam"a (ortodoksi) ait bir olgu olmadığı gibi, bir gaziden beklenen davranış tarzı da sadece bu doğru İslam'ın kalıplarıyla değerlendirilemez. Zaten Wittek'in tezinin esasını teşkil eden "gazi" ve "gaza" kavramları da, tamamen "doğru İslam"la özdeşleştirilmiş dini tanıma değil, daha Osmanlı vakanüvislerinden çok önce, Ortaçağ Müslüman tarihçilerinin gazi dedikleri ve uç bölgelerinde cihad faaliyetlerinde bulunan belirli bir toplumsal tipe dayanmaktadır. Şu halde bu tanımlama Şer'i bir tanımlama olmayıp, tarihi özellik arz etmektedir⁵.

Sultanlar, Rûm Abdalları'ndan gaza ve fetih hareketlerinde etkin olarak faydalanıyordu. Mesela, Geyikli Baba Bursa fethine katılmaktan başka, Kızıl Kilise denilen yeri bizzat kendi müritleriyle fethetmişti. Abdal Musa, fetihlerde gösterdiği kahramanlıklarla menkibelere konu olmuş; *Doğlu Baba* muharebelerde gazilere soğuk ayran dağıtarak hararetlerini teskin etmişti. *Kumral Abdal*, Balkanların fethinde Osmanlılardan daha önce faaliyet göstermiş olan *Saru Saltuk Baba* ve daha niceleri gazalara katılan dervişlere emsal gösterilebilir. İşte bu dervişlerin hizmetlerine karşılık sultan, maiyetlerindeki dervişlerle birlikte yerleşip zaviyeler açmaları ve "âyende ve râvendeye" hizmet ederek iskâna yardımcı olmaları için bir kısım toprakları mülk olarak onlara bağışlıyordu⁶. Daha XIII. yüzyıldan itibaren yerleşme yoğunluğunun artmasında nüfus yayılmasının muharrik gücünü teşkil eden ve Barkan'ın kendilerine "kolonizatör Türk dervişleri" dediği birçok şeyh, baba, abdal lakaplı ve sufi kimlikli kişilerin oldukça önemli bir yere sahip olduklarını

⁵ Rudi Paul Lindner, *Ortaçağ Anadolu'sunda Göçebeler ve Osmanlılar*, (Çev. Müfit Günay), İstanbul: İmge Kitabevi, 2000, s./p. 58-59; Cemal Kafadar, *İki Cihan Aresinde*, (Çev. Ceren Çıkin), Ankara: Birleşik Yay., 2011, s./p. 125vd.

⁶ Hakan Yılmaz, "Geyikli Baba'nın İnegöl'e Yerleşmesi, Orhan Gazi ile İlişkisi ve Heterodoksluğu Yönündeki İddiaların Kesin Deliller Işığında Çürütülmesi", *Uluslararası İnegöl Tarihi ve Kültürü Sempozyumu (14-16 Ekim 2016)*, I, İstanbul 2016, s. 461-506; Hilmi Z. Ülken, *Anadolu'nun Dini Sosyal Tarihi (Öncüler: Barak Baba, Geyikli Baba, Hacı Bektaş)*, (Haz. Ahmet Taşgın), Ankara: Kalan Yayınevi, 2003, s./p. 82vd.; Barkan, "...Kolonizatör Türk Dervişleri", s./p. 284; Ocak, *Kalenderiler*, s./p. 83-84; Şahin, *...Dini Zümreler*, s./p. 109.

görüyoruz. Anadolu'ya gelen Türkler arasında yerleşik hayatın içinden, büyük kültür merkezlerinden göçen ve tam anlamıyla Müslümanlaşmış olanlar çoğunluğu teşkil etseler de, yüzeysel bir şekilde İslamlaşmış olanlar da mevcuttur. Abdalân-ı Rûm'un Anadolu ve Rumeli'nin İslamlaştırılmasında oynadıkları rol oldukça büyüktür. Ocak'a göre, onların bu faaliyetleri şuurlu bir hareket olmaktan ziyâde, geçimlerini sağlamak, yerleşecekleri bir toprak temin etmek ve Osmanlı sultanlarının himâyesini elde etmek suretiyle rahatça hayatlarını idâme ettirebilmek amacını taşımaktadır ki bunu kabul etmek güçtür. Bu Türkmen ve dervişlerin özelliği, “*darü'l-harb*”e doğru genişleme siyasetinin en dinamik âmili olan gaza faaliyetlerini bizzat yapıp, uç ahalisini gazaya teşvik etmeleridir. Göçebe Türkmen kabileleri Anadolu topraklarına yayılırken, hemen hemen aynı tarihlerde stratejik önemi bulunan bazı noktalara tekkesini kurup irşada koyulan şeyh ve kolonizatör dervişler de önce Anadolu'yu, daha sonra da Balkanları bir ağ gibi sarmaya başlamışlardır⁷.

Bu dervişlerin en önemli işlevi, Osmanlı hükümdarlarını halk nazarında meşrûlaştırmak olmuştur. Bir bakıma, *Baba İshak* ve *Baba İlyas*'ın kişilik ve miti etrafında kurulum yükselen Babaî geleneğinin bir uzantısı olan Abdalân-ı Rûm içinde yer alan bazı dervişlerin, Osmanlı hükümdarlarını meşrûlaştırdıkları söylenebilir. Bu hususta en büyük görevlerden birisi, Baba İlyas müridlerinden olan Vefaî şeyhi Ede-Balı'ye aittir. Bazı ilk dönem kaynaklarına göre, Osman Gazi'nin meşhur rüyası onun evinde görülmüştür. İşte bu rüya motifi ile Osmanlılar, diğer Türk kabileleri üzerinde egemenlik kurmak için Osmanlı hanedanına tanrısal bir meşrûiyet kazandırma gayreti içindedir. Bir başka meşrûlaştırma girişimi de yine Baba İlyas çevresinde bulunmuş olan ve daha sonra müritleri tarafından kendi adı ile anılacak bir tarikat kurulan Hacı Bektaş kullanılarak gerçekleştirilmeye çalışılmıştır⁸. Verilen bu genel bilgilerden sonra çalışmayı ele almamızın sebebi olan Balkanlar'daki “Abdâlan” evkâfını incelemeye geçebiliriz. Ele alınan mufassal evkâf tahrir defterlerinde, Balkanlarda “*Abdalân-ı Rum*” başlığı altında toplam 41 adet vakıf tesbit edilmiştir. İncelenen bu vakıflar adına kayıtlı bulunan

⁷ Barkan, “...Kolonizatör Türk Dervişleri”, s./p. 281-284; Abdülkadir İnan, “Müslüman Türklerde Şamanizm Kalıntıları”, *Makaleler ve İncelemeler*, Ankara: TTK Yay., 1988, s./p. 463vd.; Ocak, “...Dervişlerin Rolü”, s./p. 71; Köprülü, *Osmanlı Devleti'nin Kuruluşu*, s./p. 96-97.

⁸ Ocak, “...Dervişlerin Rolü”, s./p. 71-72; Aşıkpaşazâde, *Tevârih-i Âli Osman*, Haz. Kemal Yavuz-M. A. Yekta Saraç, Ankara: K Kitaplığı, 2007, s./p. 49-50, 276-278; M. Neşri, *Kitâb-ı Cihannüma*, Ankara: TTK Yay., 1995, s./p. 71-73; Oruç Bey, *Oruç Bey Tarihi*, (Atsız Neşri), Tercüman Yay., 1972, s./p. 25; F. Giese, “Osmanlı İmparatorluğu'nun Kuruluş Meselesi”, (Çev. Zehra Aksu Yılmaz), *Söğüt'ten İstanbul'a*, Ed. Oktay Özel-Mehmed Öz, Ankara: İmge Kitabevi, 2015, s./p. 154; Köprülü, *Osmanlı Devleti'nin Kuruluşu*, Ankara, 1972, s./p. 40.

akarâttan ise, toplam 65.951 akçe hâsıl toplandığı hesaplanmaktadır. Bu zümre içinde en dikkat çekici olanları Saru Saltuk Baba, Akyazılı Baba Nurullah, Genç Baba, Ahmed Baba, Baba Nakkaş, Timurtaş Bey'in oğlu Hızır Baba, Ali Koçi, Baba Muhammed ve Otman Baba'dır.

1. Ahmed Baba Zaviyesi

Türbesi Yedikule surlarının dibinde bulunan Ahmet Baba'nın, Fatih Sultan Mehmed zamanı Allah dostlarından olup, Babaeski'ye adını veren kişi olduğu söylenir. Ancak Babaeski'nin ismini Saru Saltuk'tan aldığı rivâyeti de yaygındır. Mihal Bey oğlu Mahmud Bey (İhtiman kolu), zaviye için Vize'ye bağlı olup, 507 akçe hâsılı ile mukayyed Saruhanlu köyü mezrası vakfetmiştir. Zaviyede yedi dervişin mütemekkin olduğu anlaşılmaktadır. En önemli gelir kalemleri; hane ve mücerred 82, hinta 360, şair 50, alef 20, 5 adet çayır 95 akçe olarak tesbit edilmiştir⁹. Mahmud Bey'in, kendi adını taşıyan köydeki mescidi için ise, Emin Ali Çelebi tarafından 20.000 akçe vakfetmiştir. Vakfedilen akçeden hâsıl olan 2000 akçenin senevi 360'ar akçesi imam ve eczahân cihetleri ile köprü meremmeti için, 100 akçesinin ise şem ve hasır bahası için sarf olduğu kaydedilmiştir¹⁰.

2. Haydarhâne Zâviyesi

Nefs-i Vize'de Haydarhâne zâviyesi ve Çiledâr Derviş zâviyesine sekiz müdlük vakfolup, berât-ı pâdişâhi ile Seyyid Kasım'ın mutasarrıf olduğu anlaşılmaktadır. Mezkûr yer, Seyyid Kasım'ın ölümünden sonra hâlî kalmıştır. Vakıf için 12 zemin ve bir bahçeden elde edilen 1000 akçe hâsıl kaydedilmiştir¹¹. Çiledâr Derviş, bize Göynük'ün Topraköyücek Mezraası'nda daha önce tesbitini yaptığımız Çiledâr Şeyh vakfını hatırlatmaktadır. Çiledâr Şeyh evlâdından Şaban oğlu Yusuf'un tasarrufunda olan ve daha sonra oğullarından Lütfi, Abdi ve Seydi'nin mutasarrıfı buldukları vakıf için Sultan II. Murad ve Fatih Sultan Mehmed'in nişan-ı şerif verdikleri, son olarak evlâddan Şaban'ın tasarruf ettiği 247 akçelik yere Sultan II. Bayezid'in de mukarrernâme verdiği bilinmektedir¹². Bu iki şeyhin aynı olması durumunda vâkıfın Vize'ye geldiği yerin tesbit edilmesinin yanında erken dönem Osmanlı vakıflarından birinin de ortaya çıktığı rahatlıkla söylenebilir.

⁹ TADB. TTD. EV. 548, v: 8a.

¹⁰ TADB. TTD. EV. 548, v: 62b.

¹¹ TADB. TTD. EV. 548, v: 56b.

¹² Vedat Turgut, "XVI. Yüzyılda Tahrir Defterlerine Göre Hüdâvendigâr ve Sultanönü Sancaklarında Abdâlânı Rum", *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, C. 4, S. 19, (Güz 2011), TADB. TTD. EV. 585, v. 442a, Ö. L. Barkan-E. Meriçli, *Hüdâvendigar Livası Tahrir Defterleri*, I, Ankara, 1988, s. 583.

3. Derviş Kara İlyas Vakfı

Kırkkilise'ye (Kırklareli) bağlı Vaysallar Köyü'nde 767 akçe hâsılı ile mukayyed olan zaviyede bir bab harab durumunda olan âsiyâb kaydı mevcuttur¹³.

4. Baba Nakkaş Muhyiddin Vakfı

Asıl adı Muhammed b. Şeyh Bayezid olan Baba Nakkaş'ın H. Safer 880 (M. Haziran 1475) yılına ait Arapça vakfiyesinden, Kutlubey Köyü'nde yaptırdığı mescidi için kendisine temlik edilen aynı köyü vakfettiği anlaşılmaktadır. Köy ile beraber, İnceğüz'de bir değirmen ve başka bir emlâk mescide vakfedilmiş olup, tevliyetin evlâda meşrût olduğu anlaşılmaktadır. Vakfiyede asil bir soydan geldiği ve kemal sahibi olduğu yönde övülen Özbek asıllı Baba Nakkaş, Fatih Sultan Mehmed'in yakınlarından¹⁴. II. Bayezid'in musâhibi olan Baba Nakkaş'ın Eski Saray kapısındaki nakışlı saçak ile Yeni Saray'daki Bayezid Han Divanhânesi kubbe nakışlarını yaptığı, Anadolu'da renkli nakış sanatını ilk defa olarak icrâ ettiği bilinmektedir. Baba Nakkaş'ın oğlunun Defterdâr Mahmud/Mahmud Defterî adını taşıdığı, bunun iki oğlundan Şeyh Mustafâ'nın dedesi gibi nakkaşlık mesleğini ifâ ederken, Kanuni Sultan Süleyman'ın sık sık ziyaret ettiği Derviş Mehmed Çelebi'nin ise babası gibi defterdârlık yaptığı ve iki defa başdefterdârlık görevine getirildiği belirtilmektedir¹⁵. Vize'de Kutlubey nam-ı diğer Baba Nakkaş Köyü'nde bir câmi'-i şerîf binâ ederek Sultân Mehmed, Sultân Bayezid, Sultân Selim, Sultân Süleyman ve Sultân Selim Hân-ı Sâni nişanları ile vakıf kuran Baba Nakkaş, kendi adıyla anılan köyün gelirlerini akar olarak vakfetmiştir¹⁶. Hass-ı İstanbul'a bağlı olan köy, 69 nefer ile mütemekkin olarak kaydedilmiştir. Köyde 7435 akçe hâsil mukayyedir.

H. Evâil-i Safer 880 tarihli Baba Nakkaş Vakfiyesi, vakfın cihetlerine dair bilgiyi de ihtivâ etmektedir. Buna göre vâkîf; hâsıl olan meblağdan mescidin imamına yevmi üç, müezzine iki, cüzhâna bir dirhem verilerek artan fazlanın karnen ba'de karnin bir birini takip edip üredikçe, iki kadın hissesi bir erkeğe verilmek üzere kızlarının evlâdına sarf edilmesini, bunların münkariz olması

¹³ TADB. TTD. EV. 549, v. 237a.

¹⁴ VGMA, Defter: 624, Sayfa: 529, Sıra: 475.

¹⁵ Evliyâ Çelebi, *Seyahatnâme*, VI, (Haz. Yücel Dağlı-Seyyit Ali Kahraman), İstanbul: YKY, 2002, s./p. 151-152; *Peçevi Tarihi*, I, (Haz. Bekir Sıtkı Baykal), Ankara: Kültür ve Turizm Bak. Yay., 1999, s./p. 189; Filiz Çağman, "Baba Nakkaş", *DİA*, C. 4, s./p. 369-370; A. Süheyl Ünver, "Baba Nakkaş", *Fatih ve İstanbul*, S. 2, (İstanbul 1954), s./p. 169-188. Daha geniş ilgi için bkz Ünver, *Fatih Devri Saray Nakışhanesi ve Baba Nakkaş Çalışmaları*, İstanbul: İstanbul Üniversitesi Yay., 1958.

¹⁶ TADB. TTD. EV. 549, v: 325a.

durumunda fazlanın Müslümanların fakara ve miskinlerine sarf edilmesini şart etmiştir.

5. Kavak Şeyh Vakfı

Vize Sancağı'nda bulunan Kavak Şeyh Vakfı için toplam 3736 akçe hâsıl tesbit edilmiştir. Uğraş, Yarımca ve Hediyeî halkının zirâ'at ettiği belirtilen Kavak Şeyh Köyü'nde üç zemin ve bir çiftlik kaydı mevcut olup, 1362 akçe hâsıl mukayyedir¹⁷. Vakıf için ayrıca, İskender Fakih Çiftliği mezrası 50 akçe, Timurtaş mezrası 100, Diğer Timurtaş mezrası 150, Paşayağıtlı mezrası 2074 akçe hâsılı ile akar olarak kaydedilmiştir¹⁸.

6. Hızır Baba veled-i Timurtaş Bey Zaviyesi

Osmanlı Devleti'nin kuruluş döneminde aşağı-yukarı aynı zamanlarda yaşamış olan üç tane Timurtaş Bey (Paşa) bulunmakta olup, bunların birbirinden tefriki burada olduğu gibi çok zordur. Bu üç Timurtaş'tan en ünlüsü, ilk Osmanlı denizcilerinden, kendi anıyla anılan İmrâlı Adası'nın fâtihi Aykut Alp oğlu Kara Ali Bey'in oğlu Kara Timurtaş Paşa olup, Çandarlı Halil Hayreddin ve Rüşdem Çelebi'lerle beraber Osmanlı Devlet teşkilâtının yapılandırılmasında etkin bir rol oynamış, oğullarından Yahşi Bey Ankara Savaşı'nda şehid düşerken diğer üç oğlu Ali, Umur ve Oruç Bey'ler II. Murad zamanında aynı anda divanda vezir olarak görev yapmışlardır. Hızır Baba'nın, bu önemli Gazi'nin beşinci oğlu olduğu düşünülebilir. Diğer Timurtaş Paşa ise "Sarı" lakabıyla bilinmekte olup, Yıldırım Bayezid'in eniştesi Karamanoğlu Alaüddin Ali Bey'in infâzına memur ettiği Ankara Valisi'dir. Diğeri ise, Çandarlı Ali Paşa'nın azadlılarından olup, bir oğul gibi yetiştirdiği Timurtaş Bey'dir¹⁹. Gazi bir aileden gelip, mütevâzî bir hayatı tercih ettiği anlaşılan bu zâtın, gaza faaliyetlerine katılan abdâl zümresine mensûbiyeti ilgi çekicidir. Çirmen'de Umur Bey Vakfı içinde yer alan zaviyeye tahrir sırasında Cedid Hasan Çelebi veled-i Mehmed'in mutasarrıf olduğu, Timurtaş Bey oğlu Hızır Baba'ya sadaka olunan bahçe, armut ağaçları, matbah damı, ahur, küçük ve büyük on bir kıta kazgan, bir kebir sahan, kırk saht, otuz dört tepsi, iki kuzu tepsisi, iki sini, üç tava, kırk taş genger, iki kemha, dört saç ayağı, bir fırın unlu, beş anbar, bir kilar evi ve yirmi re's öküzü ile siyah yirmi re's inek, 510 ganem ve altı re's su sığırının zaviyeye vakıf olarak kaydedilmiştir. Zaviyenin tevliyeti "ümenâ"ya şart edilmiş olup, "ba'dehu" tekye hizmetlilerinin aslâhına ve "ba'dehû" Sultan Şucâ' Zaviyesi'nin mütevellisine meşrûttur. Zaviye hizmetkârını olarak 33

¹⁷ TADB. TTD. EV. 548, v. 59a.

¹⁸ TADB. TTD. EV. 548, v. 59a.

¹⁹ M. C. Şehâbeddin Tekindağ, "Timurtaş, Kara Timurtaş", *İA*, XII/1, s./p. 374-376; Turgut Güler, *Şehsuvar-ı Cihangir, Fatihnâme*, İstanbul: Ötüken Yay., 2015, s./p. 352.

neferin köyde meskûn olarak kaydedildiği ve zaviyeye toplam 3240 akçe hâsılın yazıldığı belirtilmelidir²⁰. Sultan Şüca' Zaviyesi, Karahisar-ı Sahib Sancağı'nın Oynaş Nahiyesi'nde olup, vakıfları arasında Sultanönü'ndeki Çat Köyü'ne bağlı Eminlik-alanı yaylası mukataasından 10 akçelik bir gelirin tesbit edildiğine daha önce dikkat çekilmişti²¹. Yassı Pınarı'nın da Hızır Baba dervişlerine merhûm Sultan Bayezid Han ve merhûm Sultan Selim Han hükümleriyle Saruca Paşa tarafından vakfedildiği kaydedilmiştir. Vakıf için Sultan Süleyman'ın mukarrernâmesinin de bulunduğu görülmekte olup, vakıf yerin hâsılı kaydedilmemiştir. Pınar-ı Yassı denilen yerde 93 neferin mütemekkin olarak kaydedildiği görülmektedir²².

7. Musa Baba Zaviyesi

Sabıkâ Çirmen Sancağı Beyi'nin oğlu olan Mehmed Bey'in vakfettiği yerleri Kalender veled-i Hızır Dede'nin tasarruf ettiği kaydedilmiştir. Koçu Çiftliği, Hüseyin Fakih ve Ede zeminlerinden toplam 500 akçe, bir bab âsiyâbdan ise 60 akçe hâsıl elde edildiği görülmektedir²³. Selanik'te bulunan başka bir zaviyesi için ise Eski Camii yanındaki bir bab bezirhaneden hâsıl olan 1000 akçenin vafedildiği belirtilmektedir²⁴.

8. Hasan Baba veled-i Timur Zaviyesi

Çirmen Sancağı'nda Tanrıdağı kurbunda Berberin Deresi Boğadere adındaki köy yanında Bağdele demekle mâ'rûf yer ile Kara Ahad demekle mâ'rûf yerin, viran mezra iken Hasan Baba Zaviyesi tarafından tasarruf olunmaya başlandığı belirtilmektedir. Zaviyenin mescidine Pir Muin Dede veled-i Hasan Baba'nın mutasarrıf olup "âyende ve revende"ye hizmet ettiği ecilden 500 akçelik hâsılı da tasarruf ettiği görülmektedir²⁵.

9. Otman Baba Zaviyesi

Otman Baba'nın H. 780 (M. 1378-79) yılında doğduğu ve Anadolu'ya Timur ile beraber geldiği bilinmektedir. Hayatı hakkındaki bilgiler, halifelerinden Küçük Abdal'ın ölümünden beş yıl sonra kaleme aldığı *Vilâyetnâme-i Otman Baba* adlı esere dayanır. Eseri yazma görevini kendisine bizzat Otman Baba'nın verdiğini söyleyen Küçük Abdal, onun halk arasında Otman Baba diye tanındığını, erenlerin ise ona Hüsam Şah dediklerini, Oğuz dili konuştuğunu, cüssesinin heybetli, nazarının himmetli olduğunu, sırrına kimsenin vâkıf

²⁰ TADB. TTD. EV. 572, v. 44b-45a.

²¹ TADB. TTD. EV. 541, v. 31a; Turgut, "...Hüdâvendigar ve Sultanönü...", s. 224.

²² TADB. TTD. EV. 572, v. 45a.

²³ TADB. TTD. EV. 572, v. 49b-50a.

²⁴ TADB. TTD. EV. 553, v. 57a.

²⁵ TADB. TTD. EV. 572, v. 51b.

olamayacağını belirtir. Otman Baba, Fatih Sultan Mehmed ile şehzâdeliği sırasında Manisa'da görüşmüş, daha sonra yüzlerce dervişleriyle birlikte İstanbul'a gelerek Göztepe ve Terkos civarında bir süre ikâmet ettikten sonra uzun yıllar faaliyet göstereceği Balkanlara geçmiş ve burada muhtelif şehir, köy ve kasabaları dolaşmıştır. Babaeski, Aydos, Dobruca, Tırnova, Zağra, Filibe, Edirne, Vize, Siroz, Belgrad, Semendire, Ağaç Denizi, gezdiği yerler arasında zikredilebilir. Vize'deki *Ahmed Baba*, Zağra'daki *Mü'min Derviş*, Vardar'daki *Bayezid Baba*, Serez'deki *Mecnûn Derviş* ve Karasu Yenicesi'nde *Nasuh Baba* gibi dönemin ünlü Kalenderî zaviyelerini dolaşan Otman Baba, zamanının çoğunu Varna ve Edirne'deki zaviyesinde geçirmiştir²⁶.

Otman Baba, Balkanlarda yörükler ve bilhassa Tanrıdağı Yörükleri arasında faaliyet göstermiştir. Otman Baba'nın şehirde yaşayanları "*koca karınlı*" diye eleştirmiş ve münzevi bir hayat yaşayıp dağlarda dolaşmıştır. Abdallarıyla birlikte Balkanlar'daki fetih hareketlerine katılıp gazilerle birlikte savaşan Otman Baba, onlarla yakın dostluk kurmakla beraber, devlet adamlarının ihسانlarını reddetmiştir. Onun yakınlık kurduğu akıncı gazilerinin başında kahramanlığıyla Suzî Çelebi tarafından adına destan yazılan Mihaloğlu Ali Bey gelir. *Vilayetnâme*'de Ali Bey'in Otman Baba'ya karşı çok hürmetkâr olduğundan, şehzâdeliği döneminden itibaren Fatih üzerinde büyük nüfûz kurduğundan, Onun başarılarının kendisinden dolayı gerçekleştiğini söylemesinden bahsedilmektedir. Örneğin, Belgrad Seferi'ne çıkmamasını tavsiye etmesine rağmen sefere çıkan Sultan, sefer başarısızlıkla sonuçlanınca Otman Baba'nın üstünlüğünü tanımak zorunda kalmıştır. Eserde, başta Mahmud Paşa olmak üzere Fatih'in yanındaki devlet adamlarının da Otman Baba'nın "*sırr-ı velâyet*"ine derin saygı duydukları belirtilir. Onun Yıldırım Bayezid devrinde Şüca'üddin Dede'nin bulunduğu kutbiyyet makamına geçtiğine inanılır. Hz. Peygamberle birlikte nübüvvet devrinin sona erip, Hz. Ali ile velâyet devrinin başladığını söyleyen, velileri divâne ve meşrû şeklinde ikiye ayırıp, divaneleri diğerlerinden üstün sayan Otman Baba'nın bu tür gayr-ı Sünni görüşleri sebebiyle medrese çevrelerince Fatih Sultan Mehmed'e şikâyet edildiği, hatta mahkemede sorgulandığı fakat onun ölünceye kadar fikirlerini savunmaya devam ettiği anlaşılmaktadır. Otman Baba, medrese mensûplarının yanı sıra dönemdeki bazı tarikat şeyhleriyle de onları dünya malı biriktirmek, şan ve şöhrat peşinde koşmak, iktidara yakın çevrelerle iş

²⁶ Şahin, "Otman Baba", *DİA*, C. 34, s./p. 6-8; Ocak, *Osmanlı İmparatorluğu'nda Marjinal Süfilik: Kalenderiler (XIV-XVI1. Yüzyıllar)*, Ankara: TTK Yay., 1992, s./p. 99-102; Halime Doğru, *XIII.-XIX. Yüzyıllar Arasında Rumeli'de Sağ Kolun Siyasi, Sosyal, Ekonomik Görüntüsü ve Kozluca Kazası*, Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yay., 2000, s./p. 79-80.

birliği yapmak, halka yalan yanlış marifet satmak, kurdukları vakıfları evladiyelik hale dönüştürmekle suçlaması dolayısıyla anlaşmamıştır²⁷.

Otman Baba'nın Bektaşî ileri gelenleriyle ilişkilerinin de iyi olmadığı görülmektedir. Mesela Vardar Yenicesi'nde bir sohbet sırasında Bayezid Baba'yı azarlamış, Şücâüddin Baba, Arık Çoban ve Hacı Bektaş-ı Velî dışında geçmişte ve kendi döneminde yaşayan hiçbir veliyi kabul etmemiştir. Küçük Abdal, Otman Baba'nın 8 Receb 883'te (5 Ekim 1478) vefat ettiğini, ölmeden önce abdallarını yanına toplayıp kendilerine bazı vasiyette bulunduğunu kaydeder. Küçük Abdal, Otman Baba'nın cenazesine içlerinde danişmendlerin de bulunduğu 2000 kişinin katıldığını söyler. Varna'daki zaviyesinde bulunan türbesi 1506 yılında yapılmıştır. Osmanlı Kalendarilik tarihinde önemli bir yere sahip olan ve Otman Baba'nın halifesi Akyazılı Sultan²⁸'dan sonra kutbiyyet makamına geçtiğine inanılan Demir Baba'nın abdalları Otman Baba'ya saygı duymuşlar, sık sık türbesini ziyaret etmişlerdir. Anadolu ve Balkanlarda pek çok köye onun adına nisbetle Hüsam Dede ismi verilmiştir²⁹.

Otman Baba, Balkanlarda faaliyet gösteren hurufî-Kalenderî tarikât sahiplerlerinin en meşhûrlarından biri olup, Melikoff'a göre Bektaşî olmasına rağmen bu tarikin İsmailî mezhebine daha yakın öğretileri bulunmaktadır. Ona göre, Deliorman ve Hasköy bölgesinde Otman Baba ve müridi Akyazılı İbrahim Baba'ya ait tekkeler günümüzde de etkindirler. Otman Baba'nın meşhûr velâyetnâmesi, birçok araştırmacı tarafından incelenmiş olup, bu araştırmalara göre Otman Baba, Balkanlarda Bektaşî ve Saru Saltuk öğretilerini yayan heterodoksi akımlarının en etkililerinden biriydi. Akyazı'da Hacı Hasan Kışlası kurbunda yer alan bazı "hâli" yerlerin Doğancı Saruhan Köyü Subaşısı Ali veled-i Yunus tarafından Otman Baba'ya 100 akçeye tapulandığı ve zaviye vakfını Sultan Bayezid Han'ın H. 888/M. 1483 tarihinde

²⁷ Şahin, "Otman Baba", s./p. 6-8; Ocak, ...*Kalenderiler*, s./p. 99-102; Halil İnalçık, *The Middle East and the Balkans Under the Ottoman Empire, Doğu Batı Makaleleri*, I, (Ankara 2005), s./p. 129-150; Hasan Fehmi Turgal, "Otman Baba Velâyetnâmesi", *TY*, V/27 (1927), s./p. 239-244; Nejat Birdoğan, "Otman Baba ve Velâyetnâmesi", *Folklor/Edebiyat*, S. 16, Ankara, 1998, s./p. 22-32. Otman Baba'nın gayr-ı sünni karakterinin ayrıntılı tasviri için bkz. Ocak, *Bektaşî Menakıbnâmelerinde İslam Öncesi İnanç Motifleri*, İstanbul, 1983.

²⁸ Akyazılı Sultan'ın Otman Baba'dan ziyâde Saru Saltuk'un müridi olduğu anlaşılmaktadır.

²⁹ Şahin, "Otman Baba", *DİA*, C. 34, s./p. 6-8; *Demir Baba Vilâyetnamesi*, (Haz. Bedri Noyan Dedebaba), İstanbul: Can Yay., 1976, s./p. 81, 110, 119, 147 ve 162; Ocak, ... *Kalenderiler*, s./p. 99-102; Hasan Fehmi Turgal, "Otman Baba Velâyetnâmesi", *TY*, V/27 (1927), s./p. 239-244; Bayram Durbilmez, "Muhyiddin Abdal'a Göre Hacı Bektaş ve Otman Baba", *Folklor/Edebiyat*, S. 18 (1999), s./p. 133-140.

mukarrer tuttuğu kaydedilmiştir. 1515 tarihli kayıtlarda zaviyede bulunan dervişlerin en başında postnişin olarak Otman Baba'nın oğlu Dede-Bâli kaydedilmiştir. 1530 yılında zaviyedeki dervişân sayısı beş iken, 1541'de 15'e yükselmiştir. Zikredilen dervişânın “*şeyhullah ile kanaat ettikleri*” ve “*kurban için gelen 400*” baş koyun ile geçimlerini idâme ettirdikleri belirtilmektedir. Zaviyeye gelen kurban sayısı gitgide düşerek 1530'da 350, 1541'de ise 200 olarak kaydedilmiştir. Zaviye için hariçten gelen kurbanlık koyunların vakfedildiği ve vakıf için Sultan Selim Han'ın da hükm-ü şerif verdiği görülmektedir. Zaviyede 19 neferin mütemekkin olduğu tesbit edilmiştir. “*Evâni-i Zaviye*” başlığı altında bir sahan, dört kıt'a kazgan, on kıt'a çerçi tepsisi, iki kıt'a maşrapa, üç kıt'a bakraç, iki kıt'a sahan, bir kıt'a kefçe, bir kıt'a kefkir, bir kıt'a tas, altı kıt'a çerak, iki re's siyah sığır, dört re's inek, bir re's bargir, bir islim ve 360 adet ağnam vakıf olarak kaydedilmiştir³⁰.

10. Osman Baba Zaviyesi

Osman Baba Zaviyesi ile ilgili ilk kayıtlara 1515 tarihli defterde rastlanmaktadır. Buna göre, Hasköy'e tabi çeşitli köylerde bulunan bağ, bahçe ve değirmenlerle, tekke için getirilen kurbanlara hariçten müdâhale edilmemesi emredilmiş olup, Hasköy civarında bulunan tekye ve ona müteâllik olan bağ, behçe ve değirmene kimsenin “*dahl ve nizâ*” etmemesi için Sultan Selim Han'ın hükmünün bulunduğu dair aynı hükmün incelenen defterde de bulunduğu görülmektedir. Dervişlerin tasarruf ettikleri yerlerin Koçaşlı, Aydoğmuş ve Tekkeköy'de bulunması, tekkenin bu köylerin yakınında olduğunu düşündürmektedir. Bu tarihte zaviyede 20 nefer dervişin mütemekkin olduğu, bu sayının 1530'da 68'e yükseldiği anlaşılmaktadır. 1541'de 68 kişilik bu derviş gurubunun yanında dokuz neferlik bir kıbtî (çingene) grubu daha kaydedilmiştir. İncelenen dönemde ise, zaviyenin hizmetkerânı olarak kaydedilen 29 neferin yanı sıra 13 neferin daha mukayyed olduğu görülmektedir. Zaviye için çeşitli kimseler tarafından vakfedilen altı âsiyâb, iki dink ve toplam geliri 770 akçe olan 13 kıt'a bahçenin vakfedildiği görülmektedir. Bundan başka 30 müd hinta, 10 müd şair, 10 müd çavdar, 10 müd duhne ve 10 müd de alefin gelir kalemleri arasında mukayyed olduğu belirtilmelidir. Kılıçburnu Yaylası'ndan da 30 akçe gelir sağlandığı anlaşılmaktadır. “*Evâni-i Zaviye*” başlığı altında ise, bir sahan, dört kıt'a kazgan, 10 kıt'a çerçi sahanı, 30 kıt'a çerçi tepsisi, 20 kıt'a tepsisi, 50 kıt'a büyük bakraç, 10 kıt'a küçük bakraç, 10 kıt'a tava, 10 kıt'a tas, 10 kıt'a kefçe, sekiz kıt'a kuzu tepsisi, 40 kıt'a kefkir, 30 kıt'a sini, 30 kıt'a çerağ, 10 kıt'a şamdan ve bir adet battaniye vakıf olarak kaydedilmiştir³¹.

³⁰ TADB. TTD. EV. 572, v: 52a-b.

³¹ TADB. TTD. EV. 572, v: 53a-54a.

11. Timurhan Şah Evkâfi

Çirmen'deki Kozlucapınarı'nda bulunan zaviyeye kurban için gelen koyunlardan resm alınmaması ve zaviyede meskûn bulunan vakıf evladı yaklaşık 40 neferin "âvârız-ı divaniyeden" muaf olduklarına dair ellerinde hükmü hümayun bulunduğu kaydedilmiştir. Zaviyede hizmetkâr olarak beş nefer daha kaydedilmiştir³².

12. Mürsel Baba Vakfı

Çirmen'deki zaviye için vakfolan birer bab âsiyâb ve dinke hayatta olduğu müddetçe kendisinin ba'dehû evladının "neslen bade neslin", evlâdın inkırâzı durumunda ise utekâsının mutasarrıf olması şart edilmiştir³³.

13. Ali Baba Zaviyesi

Çirmen Sancağı'nda Mihal Köyü'nde bulunan zaviyenin sınırları defterde tafsilatı ile açıklanmıştır. Zaviyenin 60 akçe hâsılı mukayyed olup, bir adet âsiyâb, bahçe ve zemin gelir getiren kalemler olarak kaydedilmiştir. "Evani-i zaviye" başlığı altında ise, bir cild Mushâf-ı Şerif, dört adet kazgan, 10 kıt'a bakraç, iki kıt'a tak, 50 kıt'a sahan ma'a tepsi ve beş adet çerağ kaydedilmiştir³⁴.

14. Ali Koçi Zâviyesi Vakfı

Ali Koçi'nin (Koca/Hoca) Koyun Baba dervişânından olduğu belirtilmektedir. Bir Kalenderi dervişi olan Koyun Baba hakkındaki bilgiler, XVI. yüzyılda yazıya geçirildiği düşünülen "*Vilâyetnâme-i Koyun Baba*" adlı anonim esere dayanır. Buna göre Horasan'da doğmuş olan Koyun Baba'nın soyu Hz. Ali evlâdlarından sekizincisi İmam Ali Rızâ'ya dayanır. Eserde *Seyyid Ali* adıyla zikredilen Koyun Baba, hac farızasından sonra Medine ve Kerbelâ'yı ziyaret eder ve irşad vazifesiyle Anadolu'ya yönelir. Evliya Çelebi, Horasan'dan Anadolu'ya gelirken yaptığı yolculuk esnasında her gün koyun gibi melediği için kendisine Koyun Baba lakâbının verildiğini söyler. Ancak lâkabın yumuşak huylu bir insan olması veya koyun çobanlığı yapmasıyla ilişkili olması daha muhtemeldir³⁵. Horasan'da başladığı yolculuğunun sonunda Bursa'ya gelen Koyun Baba, burada koyun çobanlığı yapmaya başlamış, gösterdiği kerâmetlerle nüfûzu artınca mağarada inzivâya çekilmiş, 40 günün sonunda kendisine *Âşık Çoban* ve *Arif Çoban* lakapları verilmiştir. Bu isimden hareketle

³² TADB. TTD. EV. 572, v. 52b.

³³ TADB. TTD. EV. 572, v. 53a.

³⁴ TADB. TTD. EV. 572, v. 78a.

³⁵ Şahin, "Koyun Baba", *DİA*, C. 26, (İstanbul 2002), s./p. 229-230.; Zeki Güzel, *Koyun Baba*, Ankara: Yörtürk Yörük Türkmen Vakfı Yay., 2000, s./p. 16vd.

Franz Babinger, Otman Baba Vilayetnâmesi'nde Terkos civarında yaşayıp Arık Çoban adıyla bilinen ve Otman Baba'yı sırtına alarak karşıdan karşıya geçiren şahsın, Koyun Baba olduğunu öne sürer. Bu bilgi, onun yaşadığı yüzyılı iki asır ileriye atarak XV. Yüzyıla yerleştirir³⁶. Buna göre, farklı devirlerde yaşamış birden fazla Koyun Baba'nın olabileceği de düşünülebilir. Ancak XIII. yüzyılda yaşamış Bir Koyun Baba'nın varlığı kesin gibidir. Çünkü, Ali Koçi'nin Niğbolu'dan başka Çankırı Sancağı'na bağlı Keskün'de de bir zâviyesi bulunmaktadır³⁷. Bundan başka Seyfeddin Hamid Bey'in kardeşi ve Şeyh Sühreverdî ile yakından ilgilenmiş olan Ebu'l-Kasım b. Ali et-Tusi'nin oğlu olan Ali Koçi/Ali Çelebi de Amasya'nın Yevas Nahiyesi'nde pekçok köyü evlatlık olarak vakfetmiştir³⁸. Bunların aynı kişiyi işaret ettiğini düşünmek için güçlü delillere ihtiyaç bulunmaktadır. Ali Koçi dervişlerinin Niğbolu'nun fethinde rol oynamış önemli şahsiyetlerden oldukları sonucuna varılabilir.

Ali Koçi'yi irşâd eden Koyun Baba'nın İnegöl'den ömrünün sonuna kadar yaşayacağı Osmançık'a giderek Arafat tepedeki Hıdırlık mevkiinde bir sakız ağacının dibine yerleştiği belirtilmektedir³⁹. Seyfeddin Hamid Bey'in Kızılırmak üzerine bina ettirdiği köprü'nün de aynı ismi taşıyan bir mevkide yapılmış olması dikkat çekici olup, mevkinin ismi Hızır-İlyas (Hıdırellez) kültürüne bağlılığın en önemli işaretidir. Hayatının geri kalan kısmını müridlerini yetiştirerek geçiren Koyun Baba'nın, türbesinin kitâbesinden anlaşıldığına göre H. 25 Muharrem 873'te (M. 15 Ağustos 1468) vefat ettiği kabul edilmektedir⁴⁰. Ancak bu kitâbede verilen tarihin Koyun Baba'nın ölüm tarihine işaret edip-etmediği, ediyorsa da doğruluğu hakkında şüpheler vardır. Koyun Baba'nın Osmançık'taki zaviyesi için Osmançık'a bağlı Uçarı ve Sarualan köylerinin mâlikâne hisselerinin vakfedildiği anlaşılmaktadır⁴¹. Bu hisselerin

³⁶ Şahin, "Koyun Baba", s./p. 229-230; Franz Babinger, "Koyun Baba", *İA*, C. VI, (İstanbul 1977), s./p. 881.

³⁷ TADB. TTD. EV. 578, v. 85b.

³⁸ TADB. TTD. EV. 583, v. 87b-88, 98a-b, 100a.

³⁹ Şahin, "Koyun Baba", s./p. 229-230; Babinger, "Koyun Baba", s./p. 881; M. Şakir Çıplak, *Osmançık'ta Erenler Durağı Koyun Baba*, İstanbul: Horasan Yay., 2001, s./p. 10vd; Saim Savaş, *XVI. Asırda Alevilik*, Ankara: Vadi Yay., 2002, s./p. 81-82.

⁴⁰ Şahin, "Koyun Baba", s./p. 229-230; Babinger, "Koyun Baba", s./p. 881; Barkan, "İstila Devrinin Türk Dervişleri ve Zâviyeleri", s./p. 298.

⁴¹ Horasan'dan Anadolu'ya geçen Koyun Baba ilk olarak Bursa'ya gelmiş ve burada bir süre çobanlık yaptıktan sonra hayatının sonuna kadar yaşayacağı Çorum'a bağlı Osmançık'a yerleşmiştir. Burada bulunan ve II. Bâyezid tarafından yaptırılan türbe kitabesine göre 1468 yılında vefat eden Koyun Baba'nın bundan başka İstanbul, Ankara, Denizli, Edirne, Konya ve Makedonya-Kalkandelen şehirlerinde toplam yedi adet türbesi bulunmaktadır. Koyun Baba'nın Denizli'ye bağlı Homa'da bulunan vakfı, defterde yalnızca 17 vergi neferi ile mukayyedir. Koyun Baba'nın evlâdından olanların

hâsılı hakkında bilgi olmamakla beraber, yukarıda da değinildiği üzere müridi Ali Koçi ile aynı adla kaydedilen isimler oldukça dikkat çekicidir. Ebu'l-Kasım'ın oğlu Ali Koçi'nin neslinin münkâriz olduğu anlaşılmaktadır. Şeyh Koçi Baba'nın ise, Keskün'deki zaviyesi etrafında teşekkül etmiş olan Şeyh Koçi Baba Köyü'nde 42 hane ve 16 mücerreden oluşan 58 neferden 1845 akçe hâsil elde edildiği ve bu hâsılın 1035 akçesinin zaviyeye sarf olunduğu anlaşılmaktadır⁴². Ali Koçi dervişlerinin Niğbolu Savaşı'na katılarak bölgenin iskânı münâsebetiyle İslamlaşmasına ve ayende-revendeye hizmet etmek üzere burada zaviye açtıkları düşünülebilir. Nitekim, Niğbolu Evkâf Defetri'nde Koyun Baba'nın dervişlerinden olan Ali Koçi adındaki "*sâhib-i velayet dervîş*"in, Niğbolu'da olan zâviyesinin vâridâtı olmadığından ve Ali Koçi dervişlerinin toplanarak çeşitli bağ, bahçe değirmen gelirleriyle "*ayende ve râvendeye*" hizmet ettiklerinden bahsedilmektedir. Zaviyeye vakıf bağlanmasında Gazi Ali Bey'in dünürü Malkoçoğlu Yahya Paşa, Gazi Ali Bey'in oğlu ve Yahya Paşa'nın damadı Hasan Paşa ve Mihal oğlu Mehmed Bey'in isimlerine dikkat çekilmektedir. Vakıf için Sultan Bayezid Han'ın mukarrernâme-i hümayûnu bulunmaktadır. Zaviye için vakfedilen Niğbolu'ya bağlı Dervîşân nâm-ı diğer Bulgarine-i Küçük Köyü'nde 72 nefer gebran nefer mütemekkin olarak kaydedilmiş olup, hâsıl 3500 akçedir⁴³.

15. Genç Baba Zâviyesi

"*Vilayet-i Anadolu'da velâyeti zahir olmuş*" olan Genç Baba'nın oğlu Hüseyin Dede, Şumnu'nun Mirahor köyünde bir zâviye binâ edip "*âyende ve revendeye*" hizmet etmesinin mukabilinde "*cemî-i rusumdan muâf*" tutulmuştur. Zaviyeye, evlâdından Nasuh, Mürüvvet, Mustafa ve "*sâhib-i kerem*" Abdal Mustafa mutasarrıf olup, hâsıl ile ilgili herhangi bir bilginin bulunmadığı görülmektedir. Barkan'ın kolonizatör Türk dervişlerine örnek olarak ele aldığı Genç Baba'nın, bölgeye Kütahya üzerinden geldiği anlaşılmaktadır. İlgili kayıтта, Kütahya'ya bağlı olan bir köyün, dervişlerce "*kâfir*" elinden alındığının padişaha bildirilmesi üzerine, vergilerden muaf tutulduğu belirtilmektedir⁴⁴.

padişahın duacıları olduğu ve tekâlif-i örfiyyeden muaf tutuldukları defterde ayrıca belirtilmektedir (bkz. TADB. TTD. EV. 560, v. 254b; Ergin Türkeli, 16. *Yüzyılın Sonlarında Kütahya Sancağı Vakıfları (Emet, Denizli, Uşak, Burdur)*, Bilecik Şeyh Edebali Üniversitesi, Sosyal Bilimler Entitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Bilecik 2017, s. 301-302, Şahin, "*Koyun Baba*", s. 229-230).

⁴² TADB. TTD. EV. 578, v. 85b.

⁴³ TADB. TTD. EV. 559, v. 113a-b.

⁴⁴ TADB. TTD. EV. 559, v. 123b; BOA. TD. 570, s. 370; Barkan, "...Kolonizatör Türk Dervîşeri...", s. 92, 297, 298, 342.

16. Sultan Saru Saltuk Zaviyesi Evkâfı

Anadolu ve Balkanların Müslümanlaşmasındaki etkisiyle adı etrafında menkıbeler oluşmuş bir alperen olan Saru Saltuk Baba, çeşitli çevrelerce farklı yönleriyle benimsenmiş önemli bir isimdir. Hayatından daha çok menakıbnâme türündeki eserlerde bahsedildiğinden, tarihi kimliğini tesbit etmek güç olmakla beraber, hakkında kaleme alınmış müstakil eserlerin en önemlisi Cem Sultan'ın, onun türbesini ziyaret edip menâkıbını dinledikten sonra Ebü'l-Hayr Rûmî'ye yazdırdığı *Saltuknâme*'dir. İbn Batuta, 1331-32 yılındaki Bizans'a gidiş-gelişinde uğradığı Baba Saltuk kasabasında Saru Saltuk hakkında dinlediği hikâyelerden bahsetmektedir. Söz konusu kasabanın Kuzey Dobruca'daki Hırsova'ya tabi Babadağı çevresinde Saru Saltuk kültürünün merkezini teşkil ettiği bilinmektedir. Yazıcıoğlu Ali'nin Oğuznâme'sine göre H. 660'ta (M. 1261-62) Selçuklu Sultanı II. İzzeddin Keykavus, Moğollarca desteklenen kardeşi Rükneddin Kılıcarslan'a yenilip beraberindeki Türkmenlerle birlikte İstanbul'a İmparator VIII. Mikhail Palaiologos'a sığınmış ve imparatorun kendisine gösterdiği Dobruca'daki yere yerleşmiştir. Yazıcıoğlu, Hristiyan-Türk hükümdarı Dobrotiç'ten sonra (M. 1354-1386), bu yeri Dobruca olarak anan ilk tarihçidir. Dobruca'da Saru Saltuk liderliğinde belli bir nüfuz kazanan bu Türkmen grubu, Bulgar beylerinin güç kazanmasıyla beraber Batı Anadolu'ya geçerek Karesi'ye yerleşmiştir. Diğer bir rivâyette ise, İzzeddin Keykavus bir ara Enez'de hapse düşmüş ve Kırım Hanı Berke tarafından kurtarılarak beraberindeki Türkmenlerle Kırım'a götürülerek bir müddet Kefe'de yaşamıştır. Saru Saltuk'un da içinde bulunduğu bu Türkmen topluluğu, İzzeddin Keykavus'un ve Berke Han'ın ölümünden sonra tekrar Dobruca'ya dönmüştür. Saru Saltuk, burada 1293 yılına kadar yaşamış ve ölümünün ardından Babadağı'ndaki zaviyeye defnedilmiştir. Buradaki Türkler, kendilerini Dobruca'ya getiren Keykavus'un isminden dolayı Gagavuz adını almış olup, büyük bir kısmı Moldova'da yaşamaktadırlar⁴⁵.

1480'de tamamlanan Ebü'l-Hayr Rumî'nin *Saltuknâme*'si diğer kaynaklara nisbetle daha güvenilir bulunmaktadır. "*Hacı Bektaş-ı Veli Vilâyetnâmesi*"ne ve "*Vilâyetnâme-i Kutbü'l-aktab Sultan Otman Baba*" adlı esere göre Saru Saltuk, Hızır'ın himmetiyle Rumeli'ye gelmiştir. Seyyid Battal Gazî'nin torunu

⁴⁵Machiel Kiel, "Saru Saltuk", *DİA*, C. 36, s./p. 47-50; Babinger, "Saru Saltuk Dede", *İA*, X, s./p. 220-221; Maria Batca, "Romanya-Dobruđa Türk Topluluğunun Toplumsal Hafızasında Sarı Saltık Baba, Babadağ Şehrinin Kuruluş Efsanesi", *I. Uluslararası Türk Dünyası Eren ve Evliyaları Kongresi Bildirileri*, Ankara, 1998, s./p. 75-84; Köprülü, "Anadolu Selçukluları Tarihinin Yerli Kaynakları", *TTK, Belleten*, VII/27 (1943), s./p. 379-458; Ocak, "Saru Saltuk ve Saltuknâme", *TTK*, XVII/197 (1979), s. 10-19. Saru altuk Gazî'nin hayatı ve faaliyetlerine dair geniş bilgi için bkz. Ebü'l-Hayr Rûmî, *Saltuknâme*, I-III, (Nşr. Necati Demir-M. Dursun Erdem), Ankara, 2007.

olduğu anlaşılan ve bu bakımdan Danişmendlilerle akraba olan Saru Saltuk, zaman zaman “*don değiştirerek*” kerâmetler göstermiş, kâfirlerin konuştuğu dilleri ve dinlerini iyi bildiğinden kendini gizleyen bir keşiş ve rahip olarak onların kilise ve saraylarını gezmiş, bazı yöneticilerini öldürmüş, bazılarını da İslam’a döndürmüştür. Hacı Bektaş, müridi olduğu zaman Saru Saltuk’a bir kılıç, bir seccâde ile yanına Ulu Abdal ve Kiçi Abdal adında iki arkadaş vermiş, üçü birlikte Sinop’tan Ermenistan’a kadar giderek kralını Müslüman yaptıktan sonra Varna’nın kuzeyindeki Kalliagra Kalesi’ne ulaşmış, orada bulunan yedi başlı bir ejderi öldürüp kale kumandanının Müslüman olmasını sağlamıştır. Tarihi kaynaklara göre Dobruca’ya yerleşmesinden vefatına kadar irşâd faaliyetlerini sürdürmek amacıyla çeşitli tekke ve zaviyeler açan Saru Saltuk’un Kalliagra’daki Sultan (Yılan) Tekkesi, kendisinin bizzat açtığı tekkelerdendir. Saru Saltuk adına ölümünden sonra açılan tekkeler Babaeski’deki Eski Baba Tekkesi ile Kütahya Şeyhlü’deki Tekke’dir. *Saltukname*’ye göre başlıcaları Kalliagra (Bulgaristan), Babadağı (Romanya), Blagay (Hersek), Ohri (Makedonya), Kruya (Akçehisar/Arnavutluk), Rumelifeneri (İstanbul), Babaeski (Edirne), Bor (Niğde), Diyarbakır, Tunceli ve İznik gibi merkezlerde olmak üzere Saru Saltuk’un pek çok türbesi bulunmaktadır. Babadağı’ndaki zaviye, 1484 yılında II. Bayezid’in emriyle külliyeeye dönüştürülmüş ve etrafında yeni bir şehir olarak Babadağı kurulmuştur. Buradaki zaviye, XVIII. ve XIX. yüzyıllardaki Rus istilalarında yok olmuş, 1828’den sonra yaptırılan tek kubbeli basit türbe binası, korunarak 26 Ekim 2001’de ziyarete açılmıştır. Kalliakra’da Saru Saltuk’a ait bir zaviyenin varlığı, XVI. ve XVII. yüzyıl kaynaklarında temellükâtı ve dervişlerinin isimleri zikredilmek suretiyle belirtilmektedir. Kruya, Ohri ve Blagay’da bulunan türbeleri yanı başlarındaki yapılarla hâlâ birer ziyaretgâhtir⁴⁶.

⁴⁶ Kiel, “Saru Saltuk”, s./p. 47-50; Kiel, “Saru Saltuk ve Erken Bektaşilik Üzerine Notlar”, (Çev. Fikret Elpe), *TDA*, II (1980), s./p. 25-36; Babinger, “Saru Saltuk Dede”, s./p. 220-221; *Kuddûsi Divanı* (Haz. Fehmi Kuyumcu), Ankara: Gaye Mat., 1982, s./p. 660; Zeki Velidi Togan, *Umumi Türk Tarihine Giriş*, İstanbul: Hak Kitabevi, 1946, s./p. 256-325; Batca, “Romanya-Dobrudja Türk Toplumunun Toplumsal Hafızasında Saru Saltık Baba”, s./p. 75-84; Şükrü Haluk Akalın, “Saru Saltuk’un Türbe ve Makamları Üzerine”, *I. Uluslararası Türk Dünyası Eren ve Evliyaları Kongresi Bildirileri*, s./p. 10-24; Mehmed Z. İbrahimgil, “Balkanlar’da Saru Saltuk Türbeleri”, *Balkanlar’da Kültürel Etkileşim ve Türk Mimarisi Uluslararası Sempozyumu Bildirileri*, Ankara, 2001, s./p. 375-390; İbrahimgil, “Arnavutluk Kruya’daki Saru Saltuk Külliyesi”, *Balkanlar’da İslam Medeniyeti Milletlerarası Sempozyumu Tebliğleri*, İstanbul, 2002, s./p. 87-96; Köprülü, “Anadolu Selçuklulari Tarihinin Yerli Kaynakları”, s./p. 379-458; M. Tayyib Okıç, “Saru Saltuk’a Ait Bir Fetva”, *AÜİFD*, I (1952), s./p. 48-58; Okıç, “Bir Tenkidin Tenkidi”, *AÜİFD*, II (1953), s./p. 219-290; Ocak, “Saru Saltuk ve Saltuknâme”, s./p. 10-19; Veli Saltık, “Saru Saltuk ve Saltuklular”, *Hacı Bektaş Veli Araştırma Dergisi*, S. 34, Ankara, 2005, s./p. 11-31.

Sultan Bayezid, Hırsova'ya tabi Baba kasabası mahsulünden senevi 9172 ve Baba Kasabası'ndaki Hamam-ı Cedid mukataasından 27.999 akçeden müteşekkil 37.171 akçeyi Saru Saltuk Zaviyesi ve Baba Kasabası'nda bina ettirdiği camiine akar olarak vakfetmiştir. Hâsılın, müderrise günde üç, talebe ve bevviyeye 21, tevliyete 15, nezarete beş, kitabete üç, cibayet maa muallime üç, hitabet ve imamete altı, müezzinlere yedi, kayyuma iki, ferraşa iki, tarife bir, devirhanâna üç, ser-mahfele iki, cüzhanâna beş, meremmetçiye iki, şem ve hasıra bir, harc-ı taam-ı zaviyeye 25, nezârete iki akçe şeklinde cihet olarak dağıtıldığı anlaşılmaktadır. Kara Hasan bin Yakub da senelik hâsılı 540 akçe olan üç bab mağazayı cüz tilâveti için vakfetmiştir⁴⁷.

17. Akyazılı Baba Nurullah (zubdetü'l-meczûbîn) Merkâd ve Zaviyesi Evkâfı

Horâsân'da "Türk-i Türkân Hoca Ahmed-i Yesevî" halifelerinden olduğu anlaşılan Akyazılı Baba'nın Bursa gazâsında Orhân Gâzî'ye yardım ettiği tarihlerde kaydedilmiştir. Orhân Gâzî döneminden Sultan Murâd Hân zamanına kadar yaşadığı belirtilen Akyazılı Baba, Gâzî Mihaloğulları'ndan Arslan Bey'in saygı ve muhabbetini kazandı. Ölümünden sonra Arslan Bey tarafından yapılan türbe ve zaviye etrafında toplanan dervişlerinin her birinin belli bir marifetinin olduğu ve genellikle savaş gereçleri imal ettikleri belirtilmektedir⁴⁸. Ancak onun Otman Baba'nın halifesi olduğunu düşünenler de vardır⁴⁹.

Zaviyenin kurulduğu yere nazaran Saru Saltuk Baba müridlerinden olduğu anlaşılan Akyazılı Baba'nın Varna'daki zaviyesi için Ragiç nam-ı diğer Petro Köyü ve Devrebasan ile Bozdoğanlı Yurdu mezrâlarının gelirlerinin vakfedildiği anlaşılmaktadır. Varna'daki zaviye için vakfedilen köyde 10 nefer derviş ve üç nefer kıbtî mütemekkin olarak kaydedilmiştir. Akyazılı Baba dervişlerinden Postî Derviş'in Betve adındaki nehir üzerinde iki değirmen bina ettiği ve değirmen etrafındaki bağ ve bahçelerin mezkûr dervişler tarafından yapıldığı belirtilmektedir. Sultan Selim Han nişanı ile vakfedilen köyde Bali Bey ve dervişlerden Çerağlı Derviş iki göz değirmen daha bina etmişlerdir. Toplam altı göz değirmen ile bağ, bahçe, kovan, kurban ve sadakat-ı müsliminden ce'm olunan koyunlardan resm alınmadığı görülmektedir⁵⁰. Devrebasan

Geniş bilgi için bkz. Ebû'l-Hayr Rûmi, *Saltuknâme*, I-III, (Nşr. Necati Demir-M. Dursun Erdem), Ankara, 2007.

⁴⁷ TADB. TTD. EV. 561, v. 308a.

⁴⁸ Evliya Çelebi, *Seyahatnâme*, III, (S. A. Kahraman-Y. Dağlı), III, İstanbul, 1999, s. 192-194.

⁴⁹ Şahin, "Otman Baba", *DİA*, C. 34, s./p. 6-8.

⁵⁰ TADB. TTD. EV. 561, v: 110a-b.

Mezrâ'asının geliri 200, Bozdoğanlı Yurdu Mezrâ'asının geliri ise 100 akçe olarak kaydedilmiştir. Bundan başka zaviye için çayır maa bahçeden 100, çayırdan 40, sazlıktan 80 akçe hâsıl sağlandığı görülmektedir⁵¹. Varna'ya bağlı Kelikre (Kaligra) Kalesi enderûnunda bulunan zaviyede yedi nefer dervişin de ayrıca mütemekkin olarak kaydedildiği belirlenmektedir. Zaviyede "*Cemaat-i sakayan ve meremmetci-i koçi*" başlığı altında üç nefer daha kaydedilmiştir. Bundan başka dört nefer derviş de Kârhâne Köyü'nde Uzun Hasan Çiftliği'nde meskündür. Çiftlikte 300 akçe hâsıl mukayyedir. Kızılıklık Korusu mukataasından 10, çayır ve sazlıktan 100, meyve bahçesinden 10, bağdan 68 ve âsiyâbdan 130 akçe hâsıl elde edildiği belirtilmektedir⁵². Zaviye için vakfedilen yerlerin toplam hâsılının 1200 akçeyi bulduğu tahmin edilmektedir.

18. Baba Muhammed Zaviyesi Vakfı

XVI. yüzyılda yaşadığı anlaşılan Baba Muhammed için vakfedilen ve Varna'ya bağlı Müflis, Kömürlük ve Geyikpınarı mezrâ'alarının birleşmesinden meydana gelen vakıf köyde 29 nefer Müslüman ile 87 nefer gebrandan müteşekkil 116 nefer mütemekkin olarak kaydedilmiştir. Sultan Selim Han tarafından Baba Muhammed'e sadaka olunduğu belirtilen köyde 8476 akçe hâsıl yazılı olup, 3276 akçesinin tımar sahibine verildiği belirtilmektedir⁵³.

19. Oğlan Baba Zaviyesi Vakfı

Prevadi'ye bağlı Mekiçköy nam-ı diğer Kaygı Mustafa Köyü'ndeki zaviye için 12 adet sahan, beş adet küçük sahan, dört adet tepsi, iki küçük sacayağı, iki küçük kefir, bir adet kepçe, yedi adet küçük kazan, bir adet demirkesen, bir adet demir sini, bir kıt'a ağ ve bir kıt'a bağ vakfedilmiştir. Ramazan bin Hasan ve Bayram ve Aydın evlad-ı Hacı Güllâbî ile Gülpaşa Hatun zevce-i Hacı Güllâbî bir bab âsiyâbı geliri ile beraber vakfetmiştir⁵⁴.

20. Gazi Baba Mescidi Vakfı

Pazarcık Kasabası'ndaki mescid için cüz tilâveti mukabilinde imama meşrût olan % 15 ile murabahaya verilmek üzere 3000 akçe vakfedilmiştir⁵⁵.

21. Nasuh Baba bin Yusuf Zaviyesi Vakfı

Silistre'ye bağlı Curetlak Köyü'nde bulunan zaviye için 4000 akçe nakid, üç dönüm bağ, iki adet kazan, iki adet sahan ve iki bab hane vakfedilmiştir.

⁵¹ TADB. TTD. EV. 561, v: 110b.

⁵² TADB. TTD. EV. 561, v: 111a.

⁵³ TADB. TTD. EV. 561, v. 109b-110a.

⁵⁴ TADB. TTD. EV. 561, v. 118a.

⁵⁵ TADB. TTD. EV. 561, v. 61a.

Vakfedilen akçelerin rıbhının âyende ve revendeye sarf olunmasının şart edildiği belirtilmektedir⁵⁶.

22. Baba Mahmud Şah Zaviyesi Vakfı

Silistre'deki zaviye için bir bab dükkan, bir kulblu bakır, bir kazan, bir adet haraba, bir küçük haraba, bir sini, iki adet sahan, iki adet tebsi, iki adet sahan-ı diğer, bir adet bakır, iki kıt'a tas, bir Şami tas, bir adet kefkir, bir adet kefkir sahan, üç kıt'a cezve, iki adet tehiye kelebçe, bir adet balta, iki adet törpü, bir adet büyük kebab demiri, 10 adet küçük kebab demiri vakfedilmiştir. Zaviyede şeyh olan Seyyid Ali bin Seyyid Mustafa'nın torunundan sonra vakfın tevliyeti, hakimu'l-vakt'in re'iyine bırakılmıştır⁵⁷.

23. Baba Şahi Tekye Mescidi Vakfı

Akkirman nefsinde bulunan zaviye için, boş arazi mukataasından senede 120 akçe hâsil sağlanmaktadır. Bundan başka ashâb-ı hayrat tarafından toplam 5190 akçe nakid vakfedilmiştir. Mustafa bin Kasım'dan 1000, Belban bin Abdullah'dan daha önce 1790 akçe olduğu belirtilen 900, Kara Sabuncu'dan ise 1500 akçe para vakıflarını meydana getirmektedir. Elde edilen hâsılın günde dört akçesinin imama ve iki akçesinin müezzine meşrût olduğu görülmektedir⁵⁸.

24. Cengâver Kavli Baba Zaviyesi Vakfı

Silistre'ye bağlı Kozlucu Köyü'ndeki zaviye için bir ev, bir misafirhane, bir matbah, dört adet kazan, 10 adet sahan, dört adet tas, yedi adet bakır, iki adet sacayağı, iki dönüm bağ, bir bahçe, dört baş öküz ve 60 adet ganem vakfedilmiştir⁵⁹.

25. Şeyh Seyyid Abdü's-Samed Zaviyesi Vakfı

Defterdâr Abdü's-Samed'in babası olduğu sanılan Seyyid Abdü's-Samed'in Silistre'ye bağlı Rahman Abdal Köyü'nde bulunan zaviyesi için % 10 ile murabahaya verilmeye meşrût olan 4000 akçe nakid ve iki bab hane, bir adet anbar, bir ahır, iki kazan-ı evsat, 300 baş koyun, bağ ve bahçe akar olarak vakfedilmiş olup, zikrolan akçeden hâsil olan rıbhın âyende ve revendenin taamina sarf olunması şarta bağlanmıştı⁶⁰.

26. Ali Dede Zaviyesi

⁵⁶ TADB. TTD. EV. 561, v. 61a.

⁵⁷ TADB. TTD. EV. 561, v. 60a.

⁵⁸ TADB. TTD. EV. 561, v. 36a.

⁵⁹ TADB. TTD. EV. 561, v. 177a.

⁶⁰ TADB. TTD. EV. 561, v. 60a.

Gümölcine”deki Sultân Murad Sarayı içinde bulunan zaviyeye Şeyh Mustafa Dede’nin mutasarrıf olduğu ve bir hane ile iki dönüm bağın zaviyeye vakfedildiği belirtilmektedir⁶¹.

27. Kuyumcu Şemseddin Baba Zaviyesi

Kuyumcu Baba Zâviyesi’nin meşîhatinin evlâda ve ba’de’l-ınkırâz Ahmed Baba’ya meşrûd olduğu, Ahmed Baba’dan olan Eslim Hâtûn’un tasarrufunda olan zaviyeye Gümölcine’de 400 akçe hâsılı beş bab dükkan, Kapıcı mezrâ’ası, Yenice-i Karasu’da 22 bab dükkan ve harab durumdaki hamam zemini akar olarak vakfedilmiştir. Bundan başka ceviz eşcârından 100, hane zemininden 30 ve iki kıt’a bağdan da 30 akçe hâsıl sağlandığı belirtilmektedir⁶².

28. Nasuh Baba Zaviyesi

Yenice-i Karasu nefsinde bulunan zaviyede 1500 akçe hâsıl mukayyed olup, tahrir esnasında Abdi Veli’nin zaviyeye mutasarrıf olduğu görölmektedir.

29. Mehmed ve Mustafa Dede Zaviyesi

İlliç zemin, baltalık ve tarlalarının “hâlî ve mu’attal” durumda iken zaviyede tekkenişin olan Mehmed ve Mustafa Dede adındaki dervişlerin, bahis konusu yerleri âyende ve revendeye hizmet etmek amacıyla ziraat ettikleri belirtilmektedir⁶³.

30. Seyyid Hasan bin Seyyid Ali Vakfı

Hâsılı mukayyed olmayan bir çeltik nehri evlatlık üzere vakfedilmiştir⁶⁴.

31. Seyyid Mehmed bin Seyyid Hüseyin Vakfı

İki adet toplam altı bab âsiyâb ve sekiz dönüm bahçe akar olarak vakfedilmiştir⁶⁵.

32. Seyyid Taceddin Vakfı

Siroz Nefsi’nde kaydedilen bu âsiyâbın geliri yazılmamıştır⁶⁶.

33. Hacı Baba Zaviyesi Vakfı

⁶¹ TADB. TTD. EV. 577, v. 178a.

⁶² TADB. TTD. EV. 577, v. 176a.

⁶³ TADB. TTD. EV. 577, v. 19b.

⁶⁴ TADB. TTD. EV. 577, v. 150b.

⁶⁵ TADB. TTD. EV. 577, v. 171a.

⁶⁶ TADB. TTD. EV. 577, v. 150b.

Güvendürük Dede yedinde bulunan zaviye, Yenice-i Karasu'ya bağlı Urgancı Köyü'nde yer alıp, öşür vermeyen bahçe ve ormanı akar olarak kaydedilmiştir.

34. Sali Zaviyesi

Seyyid Sali'ye sadaka olunduğu belirtilen bir çiftliği, Sali'den sonra evlâdından "Mehmed, Pîri ve Abdi"nin tasarruf ettiği belirtilmektedir. Çiftliğin hâsılı 765 akçedir⁶⁷.

35. Hasan Baba Zaviyesi

Yenişehir Kazası'ndaki Platimana'ya bağlı olan Hasan Baba Köyü'nde Ömer Bey'in Cuma Camisi ve Hasan Baba'nın zaviyesinin bulunduğu ve köyün bahsi geçen zaviye etrafında teşekkül ettiği anlaşılmaktadır. Köy, yukarıda da görüldüğü üzere Mihrimah Sultan Evkâfı akarâtındandır. Zâviyede meskûn olan dervişlerin âyende ve revendeye hizmet etmeleri mukâbelesinde avâriz-ı dîvâniye ve tekâlif-i örfiyeden mu'âf ve müsellemler oldukları belirtilmektedir⁶⁸.

36. İvaz Baba (Derviş İvaz) Zaviyesi

Yenice-i Karasu'ya bağlı Çomaklı Köyü'nde bulunan İvaz Baba Zaviyesi'nin mahsûlü 30 akçe olarak tesbit edilmektedir. Köyün Akpınar mevziinde bulunan Derviş İvaz Zaviyesi'nde 17 nefer mütemekkin olarak kaydedilmiştir⁶⁹.

37. Halil Baba Zaviyesi

Çorlu'nun bir mahallesinin Halil Baba Zaviyesi etrafında geliştiği anlaşılmaktadır⁷⁰.

38. Baykuş Baba Zaviyesi

Plevne'de abdâlan zümresinden Baykuş Baba Zaviyesi etrafında bir mahallenin teşekkül ettiği görülmektedir⁷¹.

39. Bali Baba Zaviyesi

Akkirman'a bağlı Akdere'de kurulmuş olan zaviyenin çevresinde Bali Baba Köyü teşekkül etmiştir⁷².

⁶⁷ TADB. TTD. EV. 577, v. 176a.

⁶⁸ TADB. TTD. EV. 553, v. 117a-b.

⁶⁹ TADB. TD 577, v: 39b-40a.

⁷⁰ TADB. TTD. EV. 548, v: 143a.

⁷¹ TADB. TTD. EV. 559, v: 82a; BOA. TD. 382, s. 681-82'de mahallenin nüfusu 58 nefer olarak kaydedilmiştir. Mahallenin nüfusu yaklaşık % 25 artmıştır.

40. Babalar nam-ı diğer Seyyid İlyas Zaviyesi

Akkirman'a bağlı olan köyün Seyyid İlyas Zaviyesi etrafında teşekkül ettiği anlaşılmaktadır⁷³.

41.

ılıç Baba nam-ı diğer Kepekçiler Zaviyesi

Varna'daki bu zaviyenin etrafında da bir köy teşekkül etmiştir⁷⁴.

Sonuç

“Osmanlı” adında cihanşümûl bir devletin bânilerinin Moğol İstilâsı ile dağılan Harzemşahların Horasan topraklarından koparak Anadolu'ya geldiklerinin anlaşıldığı son zamanlarda, ünlü Harzemli kumandan Kayır Han'ın (Kır Bey) Osmanlılar, Anadolu beylikleri ve Dede Ğarkın ile olması muhtemel bağları, Osmanlı Devleti'nin kuruluşunda etkin rol almış olan dört misafir grubun içindeki “Abdalân-ı Rum” üzerindeki ilgiyi arttıracığa benzemektedir.

Şeyh Edebali, Kumral Abdal ve Geyikli Baba ile örneklendirilen bu grubun XIII-XVI. yüzyıllar arasındaki temsilcilerinin Balkanlardaki izlerini takip eden bu çalışma ile Koyun Baba, Ali Koçî, Saru Saltuk ve Otman Baba zaviyeleri hakkında genel bilgiler ortaya konmuştur. Koyun Baba ve Ali Koçî'nin XV. yüzyıl yerine, XIII. yüzyılda konumlandırılabilceği ve Timurtaş Bey gibi bir gazi önderin Hıdır Baba isimli oğlunun da münzevi bir hayatın yolunu tutarak uhrevî sultanlığı elde etmesinin Orhan Gazi ile kardeşi Alaüddin Bey arasında kaynaklarda anlatılan anının bir başka versiyonunu oluşturduğu söylenebilir.

Kaynakça

Arşiv Kaynakları

- Başbakanlık Osmanlı Arşivi, Tahrir Defteri (BOA. TD. EV. 382).
 Başbakanlık Osmanlı Arşivi, Tahrir Defteri (BOA. TD. 570).
 TKGM, Arşiv Dairesi Bşk., Tahrir Defteri (TADB. TTD. EV. 541).
 TKGM, Arşiv Dairesi Bşk., Tahrir Defteri (TADB. TTD. EV. 548).
 TKGM, Arşiv Dairesi Bşk., Tahrir Defteri (TADB. TTD. EV. 549).
 TKGM, Arşiv Dairesi Bşk., Tahrir Defteri (TADB. TTD. EV. 553).
 TKGM, Arşiv Dairesi Bşk., Tahrir Defteri (TADB. TTD. EV. 559).
 TKGM, Arşiv Dairesi Bşk., Tahrir Defteri (TADB. TTD. EV. 561).

⁷² TADB. TTD. EV. 561, v: 15b.

⁷³ TADB. TTD. EV. 561, v: 19a-b.

⁷⁴ TADB. TTD. EV. 561, v: 89b-90a.

- TKGM, Arşiv Dairesi Bşk., Tahrir Defteri (TADB. TTD. EV. 572).
 TKGM, Arşiv Dairesi Bşk., Tahrir Defteri (TADB. TTD. EV. 577).
 TKGM, Arşiv Dairesi Bşk., Tahrir Defteri (TADB. TTD. EV. 578).
 TKGM, Arşiv Dairesi Bşk., Tahrir Defteri (TADB. TTD. EV. 579).
 TKGM, Arşiv Dairesi Bşk., Tahrir Defteri (TADB. TTD. EV. 583).
 TKGM, Arşiv Dairesi Bşk., Tahrir Defteri (TADB. TTD. EV. 585).
 Vakıflar Genel Müdürlüğü Arşivi (VGMA, Defter: 624, s. 529/475).

Araştırma Eserleri

- Akalın, Şükrü Haluk, "Saru Saltuk'un Türbe ve Makamları Üzerine", *I. Uluslararası Türk Dünyası Eren ve Evliyalari Kongresi Bildirileri*, (Ankara 1998), s./pp. 10-24.
- Akpınar, Turgut, *Türk Tarihinde İslamiyet*, İstanbul: İletişim Yay., 1994.
- Aşıkpaşazâde, "Tevarih-i Âli Osman", (Haz. Kemal Yavuz-M. A Yekta Saraç), Ankara: K Kitaplığı, 2007.
- Babinger, Franz, "Koyun Baba", *İA*, VI, (İstanbul 1977), s./pp. 881.
- Babinger, Franz, "Sarı Saltık Dede", *İA*, X, (İstanbul 1967), s./pp. 220-221.
- Barkan, Ö. Lütfi ve Meriçli, Enver, *Hüdavendigar Livası Tahrir Defterleri*, I, Ankara: TTK Yayınları, 1988.
- Barkan, Ö. Lütfi, "Osmanlı İmparatorluğu'nda Bir İskân ve Kolonizasyon Metodu Olarak Vakıflar ve Temlikler I: İstila Devrinin Türk Dervişleri ve Zâviyeleri", *VD*, II, (Ankara 1942), s./pp. 279-386.
- Batca, Maria, "Romanya-Dobrudja Türk Topluluğunun Toplumsal Hafızasında San Saltık Baba, Babadağ Şehrini Kuruluş Efsanesi", *I. Uluslararası Türk Dünyası Eren ve Evliyalari Kongresi Bildirileri*, (Ankara 1998), s./pp. 75-84.
- Birdoğan, Nejat, "Otman Baba ve Velayetnâmesi", *Folklor/Edebiyat*, S. 16, (Ankara 1998), s./pp. 22-32.
- Çağman, Filiz, "Baba Nakkaş", *DİA*, 4, (İstanbul 1991), s./pp. 369-370.
- Çetin, Osman, *Anadolu'da İslamiyetin Yayılması*, İstanbul: Marifet Yay., 1990.
- Çıplak, M. Şakir, *Osmancık'ta Erenler Durağı Koyun Baba*, İstanbul: Horasan Yay. 2001.
- Dedebaba, Bedri Noyan, *Demir Baba Vilayetnamesi*, İstanbul: Can Yayınları, 1976.
- Doğru, Halime, *XIII.-XIX. Yüzyıllar Arasında Rumeli'de Sağ Kolun Siyasi, Sosyal, Ekonomik Görüntüsü ve Kozluca Kazası*, Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yay. 2000.
- Durbilmez, Bayram, "Muhyiddin Abdal'a Göre Hacı Bektaş ve Otman Baba", *Folklor/Edebiyat*, XVIII (Ankara 1999), s./pp. 133-140.
- Ebü'l-Hayr Rûmi, *Saltuknâme, I-II-III* (Nşr. Necati Demir-M. Dursun Erdem), Ankara: Destan Yayınevi, 2007.
- Ekinci, Mustafa, *Anadolu Aleviliğinin Tarihsel Arka Planı*, İstanbul: Beyan Yayıncılık, 2002.
- Evliya Çelebi, *Seyahatnâme*, III, (Haz. Yücel Dağlı-Seyyit Ali Kahraman), İstanbul: YKY 1999.
- Evliya Çelebi, *Seyahatnâme*, VI, (Haz. Yücel Dağlı-Seyyit Ali Kahraman-Robert Dankoff), İstanbul: YKY 2002.
- Giese, Frederich, "Osmanlı İmparatorluğu'nun Kuruluş Meselesi", (Çev. Zehra Aksu Yılmaz), *Söğüt'ten İstanbul'a*, Ed. Oktay Özel-Mehmed Öz, Ankara: İmge Kitabevi, 2015, s./pp. 149-177.

- Güler, Turgut, *Şehsuvar-ı Cihangir, Fatihnâme*, İstanbul: Ötügen Yayınevi, 2015.
- Gümüsoğlu, Dursun, *Tacü'l-ârîfîn es-Seyyid Ebu'l-Vefâ Menâkıbnâmesi, Yaşamı ve Tasavvufî Görüşleri*, İstanbul: Can Yayınları, 2006.
- Güzel, Zeki, *Koyun Baba*, Ankara: Yörtürk Yörük Türkmen Vakfı, 2000.
- İbrahimgil, M. Z., "Arnavutluk Kruya'daki Saru Saltuk Külliyesi", *Balkanlar'da İslam Medeniyeti Milletlerarası Sempozyumu Tebliğleri*, (İstanbul 2002), s./pp. 87-96.
- İbrahimgil, Mehmed Z., "Balkanlar'da Saru Saltuk Türbeleri", *Balkanlar'da Kültürel Etkileşim ve Türk Mimarisi Uluslararası Sempozyumu Bildirileri*, (Ankara 2001), s./pp. 375-390.
- İnalcık, Halil, "Aşıkpaşazâde Tarihi Nasıl Okunmalıdır?", *Söğüt'ten İstanbul'a*, (Haz. Mehmed Öz-Oktay Özel), Ankara: İmge Kitabevi, 2015, s./pp. 119-149.
- İnalcık, Halil, "The Middle East and the Balkans Under the Ottoman Empire", *Doğu Batı Makaleleri I*, (Ankara 2005), s./pp. 129-150.
- İnan, Abdülkadir, "Müslüman Türklerde Şamanizm Kalıntıları", *Makaleler ve İncelemeler*, Ankara: TTK Yayınları, 1998.
- Kafadar, Cemal, *İki Cihan Aresinde*, (Çev. Ceren Çıkin), Ankara: Birleşik Yayınevi, 2010.
- Kiel, Machiel, "Saru Saltuk", *DİA*, 36, s./pp. 47-50.
- Kiel, Machiel, "Saru Saltuk ve Erken Bektaşilik Üzerine Notlar", (Trc. Fikret Elpe). *Türk Dünyası Araştırmaları (TDA)*, II, (1980), s./pp. 25-36.
- Köprülü, M. Fuad, "Anadolu Selçukluları Tarihinin Yerli Kaynakları", *TTK Belleten*, VII/27 (Ankara 1943), s./pp. 379-458.
- Köprülü, M. Fuad, "Orta-Zaman Türk Hukukî Müesseseleri", *Belleten*, II/5-6, (Ankara 1938), s./pp. 53-54.
- Köprülü, M. Fuad, *Osmanlı Devleti'nin Kuruluşu*, Ankara: Başnur Matbaası, 1972.
- Köprülü, M. Fuad, *Türk Edebiyatında İlk Mutasavvıflar*, Ankara: TTK Yayınları, 1984.
- Köprülü, M. Fuad-BABİNGER, Franz, *Anadolu'da İslamiyet*, (Çev. Ragıp Hulusi), İstanbul: İnsan Yayınları, 2003.
- Kuyumcu, Fehmi, *Kuddûsi Divanı*, Ankara: Gaye Matbaacılık, 1982.
- Lindner, Rudi Paul, *Ortaçağ Anadolu'sunda Göçebeler ve Osmanlılar*, (Çev. Müfit Günay), İstanbul: İmge Kitabevi, 2000.
- Melikoff, İrene, "Anadolu Sufiliğinin Orta Asya Kökenleri", *Uyur İdik Uyardılar*, (Çev. Turan Alptekin), İstanbul: Cem Yayınları, 1993.
- Melikoff, İrene, "İlk Osmanlıların Tarihsel Kökeni", *Osmanlı Beyliği (1300-1389)*, (Ed. Elizabeth A. Zachariadou), İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yay., 2000, s./pp. 149-158.
- Neşri, Mehmed, *Cihannüma, I-II*, (Haz. F. R. Unat-M. A. Köymen), Ankara: TTK Yayınları, 1995.
- Ocak, A. Yaşar, "Osmanlı Beyliği'nin Kuruluşunda Dervişlerin Rolü", *Osmanlı Devleti'nin Kuruluşu, Efsaneler ve Gerçekler*, Tartışma/Panel Bildirileri, (Ankara 1999), s./pp. 67-80.
- Ocak, A. Yaşar, *Osmanlı İmparatorluğu'nda Marjinal Sûfîlik: Kalenderîler (XIV-XVII. Yüzyıllar)*, Ankara: TTK Yayınları, 1999.
- Ocak, Ahmet Yaşar, "Saru Saltuk ve Saltuknâme", *Türk Kültürü (TK)*, XVII/197, (Ankara 1979), s./pp. 10-19.
- Ocak, Ahmet Yaşar, *Babaîler İsyanı*, İstanbul: Dergah Yayınları, 1996.

Ocak, Ahmet Yaşar, *Bektaşî Menakibnâmelerinde İslam Öncesi İnanç Motifleri*, İstanbul: Enderun Yayınevi, 1983.

Okiç, M. Tayyib, "Bir Tenkidin Tenkidi", *AÜİFD, II* (1953), s./pp. 219-290.

Okiç, M. Tayyib, "Saru Saltuk'a Ait Bir Fetva", *AÜİFD, I* (1952), s./pp. 48-58.

Oruç b. ADİL, *Oruç Bey Tarihi*, (Atsız Neşri), İstanbul: Tercüman Yay. 1972; karş. için bkz. *Oruç Bey Tarihi*, (Haz. Necdet Öztürk), İstanbul: Çamlıca Yay., 2007.

Peçevi Tarihi, I, (Haz. Bekir Sıtkı Baykal), Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı Yay., 1999.

Saltık, Veli, "Saru Saltuk ve Saltuklular", *Hacı Bektaş Veli Araştırma Dergisi*, S. 34, (Ankara 2005), s./pp. 1-17.

Savaş, Saim, *XVI. Asırda Alevilik*, Ankara: Vadi Yayınları, 2002.

Şahin, Haşim, "Koyun Baba", *DİA*, 26, (İstanbul 2002), s./pp. 229-230.

Şahin, Haşim, "Otman Baba", *DİA*, 34, s./pp. 6-8.

Şahin, Haşim, *Osmanlı Devleti'nin Kuruluş Dönemi'nde Dini Zümreler (1299-1402)*, (Doktora Tezi), İstanbul: Marmara Üniversitesi, Türkiyat Araştırmaları Merkezi, 2007.

Tekindağ, M. C. Şehâbeddin, "Timurtaş, Kara Timurtaş", *İA*, XII/1, s./pp. 374-376.

Togan, Zeki Velidi, *Umumi Türk Tarihine Giriş*, İstanbul, Hak Kitabevi, 1946.

Turgal, Hasan Fehmi, "Otman Baba Velayetnâmesi", *TY*, V/27 (1927), s./pp. 239-244.

Turgut, Vedat (2015), *Osmanlı Devleti'nin Kuruluş Coğrafyasında Vakıflar ve Şehirleşme (16. yy. Bilecik ve Çevresi)*, Bilecik Şeyh Edebali Ün. Yay., Bilecik.

Turgut, Vedat (2016), "Vakıf Belgeleri Işığında Umur Bey ve Lala Şahin Paşa'nın Menşei ve Osmanlılarla İttifakına Dair", *Osmanlı Araştırmaları/The Ottoman Studies*, S. 47, İstanbul, s. 1-38.

Turgut, Vedat, (2017), "Menteşe Bey'in İsmi, Menşei ve Menteseoğulları'nın Vakıfları'na Dair", *Osmanlı Araştırmaları/The Ottoman Studies*, S. 49, İstanbul, s. 25-55.

Turgut, Vedat, (2016), "Hamidoğulları ve Tekeoğulları'nın Menşei ve Vakıfları'na Dair", *The Journal of Turkish Studies/Türklük Araştırmaları Dergisi, Harvard University, Yüzüncü Yılında Millet Kütüphanesi'nin Kurucusu Ali Emirî Efendi'ye Armağan*, İstanbul, s. 403-432.

Turgut, Vedat, (2016), "Batı Anadolu Beylikleri'nin Menşei Meselesi", *Sosyal ve Kültürel Araştırmalar Dergisi (SKAD)*, C. 2, S. 3, Sakarya, s. 55-89.

Turgut, Vedat, (2017), "Germiyanogulları'nın Menşei, Vakıfları ve Batı Anadolu'nun Türkleşmesi Meselesi Üzerine", *Sosyal ve Kültürel Araştırmalar Dergisi (SKAD)*, C. 3, S. 5, Sakarya, s. 1-98.

Turgut, Vedat (2016), "Osman Gazi'nin Kimliği Meselesi ve Cihanşümül Bir Devlete İsminin Verilmesinin Sebepleri Üzerine", *Akademik İncelemeler Dergisi*, C. 11, S. 1, Sakarya 2016, s. 83-120.

Turgut, Vedat, "XVI. Yüzyılda Tahrir Defterlerine Göre Hüdâvendigâr ve Sultanönü Sancaklarında Abdâlânı Rum", *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, C. 4, S. 19, (Güz 2011), s./pp. 207-227.

Türkel, Ergin, *16. Yüzyılın Sonlarında Kütahya Sancağı Vakıfları (Emet, Denizli, Uşak, Burdur)*, Bilecik Şeyh Edebali Üniversitesi, Sosyal Bilimler Entitüsü, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Bilecik 2017.

Uzunçarşılı, İ. Hakkı, *Osmanlı Tarihi, I*, Ankara: TTK Yayınları, 1988.

Ülken, Hilmi Ziya, *Anadolu'nun Dini Sosyal Tarihi (Öncüler: Barak Baba, Geyikli Baba, Hacı Bektaş)*, (Haz. Ahmet Taşğın), Ankara: Kalan Yayınevi, 2003.

Ünver, A. Süheyl, "Baba Nakkaş", *Fatih ve İstanbul*, 2/7, (İstanbul, 29 Mayıs 1954), s./pp. 169-188.

Ünver, A. Süheyl, *Fatih Devri Saray Nakışhanesi ve Baba Nakkaş Çalışmaları*, İstanbul: İstanbul Üniversitesi Yay. Kemal Mat., 1958.

Yılmaz, Hakan, "Geyikli Baba'nın İnegöl'e Yerleşmesi, Orhan Gazi ile İlişkisi ve Heterodoksluğu Yönündeki İddiaların Kesin Deliller Işığında Çürütülmesi", *Uluslararası İnegöl Tarihi ve Kültürü Sempozyumu (14-16 Ekim 2016)*, 1, İstanbul 2016, s. 461-506.